

1

יִרְבֶּה: וַיַּעֲפוּ נַעֲרִים וַיַּנְעוּ וּבְחֹרִים בְּשׂוֹל יִבְשָׁלוּ: וְקוֹי יְהוָה יַחְלִיפוּ לָךְ יַעֲלוּ אֶבֶר בְּנִשְׁרִים יִרְצוּ וְלֹא יִנְעוּ וְלָכֵן
 וְלֹא יַעֲפוּ: תַּחֲרִישׁוּ אֵלַי אֵיִים וְלֹאֲמִים יַחְלִיפוּ לָךְ יִגְשׁוּ אֹן יִדְבְּרוּ יַחֲדוּ לְמִשְׁפַּט נִקְרָבָה: מִי הָעִיר מְמוֹרָח צִדֵּק
 יִקְרָאָהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמַלְכִים יִדְדֵי יִתֵּן כַּעֲפֹל חֲרָבוֹ בְּקֶשׁ נִהַף קִשְׁתוֹ: יִרְדָּפֶם יַעֲבֹד שְׁלוֹם אֶרֶץ בְּרַגְלָיו
 לֹא יָבוֹא: מִי־פָעַל וַעֲשֵׂה קְרָא הַדְּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רֵאשׁוֹן וְאֶת־אֲחֵרִיִּים אֲנִי־הוּא: רָאוּ אֵיִים וַיִּירָאוּ קִצּוֹת
 הָאָרֶץ יַחֲרְדוּ קִרְבוֹ וַיֵּאֲתוּן: אִישׁ אֶת־רַעְיוֹנוֹ יַעֲזֹרוּ וְלֹאֲחָיו יֹאמְרוּ חֻקִּי: וַיִּחַזַּק חֲרָשׁ אֶת־צִרְף מַחְלִיק פְּטִישׁ
 אֶת־הוֹלֵם פָּעַם אָמַר לְדָבֶק טוֹב הוּא וַיִּחַזְקוּהוּ כַּמִּסְמְרִים לֹא יִמוּט: וְאֵתָהּ יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ
 וְרַע אֲבָרְתָם אֲהַבִּי: אֲשֶׁר הַחֻזְקִיךָ מִקִּצּוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיךָ קִרְאִיךָ וְאָמַר לְךָ עֲבָדֶי־אֵתָהּ בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא
 מֵאֲסִתִּיךָ: אֶל־תִּירָא כִּי עֲמִידָאֲנִי אֶל־תִּשְׁתַּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצִּיתִיךָ אֶף־עֲזֻרְתִּיךָ אֶף־תִּמְכַתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי:
 הֵן יִבְשׁוּ וַיִּפְלְמוּ פֶל הַנְּחָרִים בְּדֵי יְהוָה כִּאֲוֹן וַיִּאֲבָדוּ אֲנָשֵׁי רִיבֵךְ: תִּבְקָשֶׁם וְלֹא תִמְצָאֶם אֲנָשֵׁי מִצִּיתִי יְהוָה כִּאֲוֹן
 וּכְאִפֶּם אֲנָשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ: כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִחֻזִּיק יִמִּינֶךָ הָאָמַר לְךָ אֶל־תִּירָא אֲנִי עֲזֻרְתִּיךָ: אֶל־תִּירָאִי תוֹלַעַת
 יַעֲקֹב מִתִּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזֻרְתִּיךָ נֹאם־יְהוָה וְנֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה שְׂמִתִּיךָ לְמוֹרֵג חֲרוֹץ חֲדָשׁ בְּעַל פִּיפְיוֹת
 תִּדְוֹשׁ הָרִים וְתִדְק וּגְבָעוֹת בְּמִץ תְּשִׁים: תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשְׁאֵם וּסְעָרָה תִּפְּיֵן אֹתָם וְאֵתָהּ תִּגְיֵל בִּיהוָה בְּקְדוֹשׁ
 יִשְׂרָאֵל תַּחֲהַלֵּל:

אֲשֶׁר הַחֻזְקִיךָ

בראשית יח וירא

אונקלוס

יח וירא אליו יהוה באלוני ממרא והוא ישב
 פתח האהל בתם היום: וישא עיניו וירא והנה
 שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם
 מפתח האהל וישתחו ארצה: ויאמר אדני
 אם־נא מצאתי חן בעיניך אל־נא תעבר מעל
 עבדך: ויקח־נא מעט־מים ורחצו רגליכם
 והשענו תחת היען: ויאקחה פת־לחם וסעדו לפניכם אחר תעברו

היו שילא לקראתם עמדו במקומם לכבודו להראותם שלא ראו להטריחו וקדם הוא ורך
 לקראתם. (כך הגירסא נרש"י) וכן כתיב נצבים עליו וכתיב וירץ לקראתם כד חזויהו
 דהוה שרי וקסיר פירשו היינו מד וירץ לקראתם: (ג) ויאמר אדני אם נא
 וגו'. לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים ולגדול אמר אל לא מעבור וכיון שלא
 יעבור הוא יעמדו חזיריו עמו ונלשון זה הוא סול. ד"א קדש והיה אמר להקב"ה
 להמתין לו עד שיורץ ויכניס את האורחים וזע"פ שכמוהו אמר וירץ לקראתם האמירה
 קודם לכן היחה ודרך המקראות לדבר כן כמו שפירשתי אלל לא ידון רוחי בלדם
 שנכבד אמר ויולד נח וא"ל לומר כן אלל הגזירה היה מקודם עוד כ' שנה ושמי
 הלשונות נב"ר: (ד) יקח נא. על ידי שלם ה והקב"ה שלם לנגו ע"י שלום
 שנאמר וירם משה את ידו ויך את הסלע: ורחצו רגליכם. כסבור שהם עריבים
 שמשמחים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס ענודת כוכבים לבימו אבל לוט שלא
 הקפיד הקדים לניח לרחיבה שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת היען. תחת האילן
 ס: (ה) וסעדו לכם. נמורה נבנאים ונלחמים מלינו דפתח סעדתא דלכא.
 נחורה וסעדו לכם. נבנאים סעד לך פת לחם. נבנאים ולחם לנך אנוס יסעד.
 א"ר תמא לנכנס אין כתיב כאן אלל לנכנס. מנוד שאין יס"ר שולט מנללכיס: אחר

רש"י

16

(א) וירא אליו. לבקר את החולה א אמר רבי חמא בר' חנינא יוס שלישי למלתא
 היה ב ונא הקב"ה ושלח בשלמו: באלוני ממרא. הוא שנתן לו ענה על המילה
 ג לפיכך נגלה אליו בתלפזן וישב. וישב כתיב ד בקש לעמוד א"ל הקב"ה שב ואני
 אעמוד ואמה סימן לנניך שעמדו אני להחייב בעדם הדיינין והן יושבין שני' אלהים
 נצב בעדת אלתתח האהל. לראות אם יש עובר ושכ ה ויכניסם בנימין בחם
 דיום. הוציא הקב"ה חמה מנחמיקה שלא להטריחו בלחמים ולמי שראהו מטעור
 שלא היו אורחים צאים הציא המלאכים עליו נדמות אנשים: (ב) והנה שלשה
 אנשים. אחד לבשר את שרה ואחד להסוך את קדום ואחד לרפאות את אברהם שאין
 מלאך אחד עושה שמי שליחויות מדע לך שכן כל הפרשה הוא מוכיחן בלשון רבים
 ויחללו ויאמרו אליו. ונבשורה נאמר ויאמר שוב אשוב אליך ובהסיכת קדום הוא אומר
 כי לא אוכל לעשות דבר לנלמי הפכי. ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את
 לוט ו הוא שנאמר ויהי כהוציאם אותם החולה ויאמר המלט על נפשך למדח שהאחד
 היה מליל: נצבים עליו. לפניו (כמו ועליו מטה מנשה) אבל לשון נקיה הוא כלפי
 המלאכים: וירא. מהו וירא וירא שני פעמים הראשון כמשמעו והשני לשון הבנה
 שמתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו ואף על פי שידועים

עיקר שפתי חכמים

א כיון דלא נזכר בסוק למה נראה אליו. משמחה היה לבקרו: ב כי לו נמנר המולי כמ"ה ויהי ביום השלישי נבואה לך נראה אליו ביום השלישי לבקרו: ג מה שגול ענה על המילה יוהר משאר מלות
 הוא לפי שגול משאר מלות לא היה לך לטוב ענה. כי אף שכבר קיים פ"ח. אם יהיה מלווה ח"כ מהקב"ה יוכל לקיים מותה פסע שנית. ויהי מלווה ועושה. משא"כ מלות מילה שאם נמול פ"ח שוב אין יכול לחזור
 ולמול את עצמו פסע שנית. ע"כ שאל ענה אם לקיימה מעלתי או ימתין על צווי הקב"ה: ד דיבש חמר וקרא כמו הי"ד בפתח וזה ל' עבר שכבר ישב ולא פתח כי אין דרך החולים לשבת בפניהם רק לשבת במטה:
 ה כי אף שבנל"ה היו זרבים לטוב אליו כמו דמפורש ברש"י בסוק שאס"י. רק לא נדמות אנשים: ו ולכן לא הכא גם מלאך רביעי להציל את לוט כיון דאין מלאך אחד עושה שמי שליחות. כי רמזיה והללה חז'
 הוא: ז דק"ל דמחמלה אמר אדוני ל' רבים ואח"כ אמר בעיניך לשון יתק. ולכן אמר כי לגדול שבהם אמר: ח אלל הלחם שלקח בעצמו שני' וקחה פת לחם נתן להם הקב"ה ג"כ את החן בעלמו: ט ולא חמת
 עז מלט. וכן מ"ה ממות חילול: י ור"ל אמר שמסעדו לנכנס מלט לרביכם:

ויבא אליו שני אנשים וצב על המלך - המשנה ולקחה

2

מִמְרָא וְהוּא יֵשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא יֵתֵב פְּתָרַע

שפתי חכמים

רש"י

בשלמו: באלוני ממרא. הוא שנתן לו ענה על המילה ג לפיכך נגלה אליו בחלקו (צ"ח): ישב. ישב ד כתיב נקש לעמוד אל הקב"ה שב ואני לעמוד ואחזה סימן לזמן שעמיד אני להחליט בעדת הדיינים ה והן יושבין שנת' אלהים נכז בעדת אל** (צ"ח): פתח האהל. לראות אם יש עוצר ושב ו ויכניסם צנימו:

* ב"מ 19: ** תהלים 39

ואין הכי נמי דכמילת קטן יום ראשון ושני יותר הם בסכנה מיום ג, דסבירא ליה לת"ק דבשר של קטן סליק הייא ור"א אינו מחלק. ומביא ראיה מן המקרא, אף על פי שאין כל כך דאיה לדבר וכו' לדבר, אבל במילת גדול כולי עלמא לא פליגי דיום ג' הוא יותר סכנה מיום ראשון ושני, וכמו שהעיר הכתוב ויהי ביום השלישי, ותירגם אונקלוס כד תקיפו עליהן כיביהון, וכדפירש הרמב"ן כי הליחות נגרות ויודרות ומתהוה מהן חבורה וירבה המכאוכות, ואפשר דזה לא שייך בקטן שאין בו ליחות כל כך, אך סכנה דיליה היא המכה עצמה, ומשום הכי יום ג' ליכא סכנה כולי האי, כיון דסליק

בשר הייא, מה שאין כן בגדול דמתחילה אינו מתגברין ויורדין הליחות והמכה עצמה אין בה סכנה כיון שהוא בעל כח ויכול לסבול מכת חרב, והוא דבר הנראה לעינים והמפורסמות אין צריכין ראייה. (נמ"י), ונראה לי לתרץ בדקיימא לן (ירושלמי פאה פ"ג ה"ח) דאין נכנסין לבקר את החולה בבי ימים הראשונים. הרא"ם הקשה דבבראשית רבה אמרו (מ"ח י"ג) לרשי ועשי עוגות הדא אמרה ערב פסח היה, וכן לקמן י"ח ג) ומצות אפה פירש הרב פסח היה וכו', ואם כן על כרחך צריך לומר דהבראשית רבה סבירא ליה דביקור היה ביום המילה שהוא בט"ו בניסן, ורבי חמא סבירא ליה דהביקור היה ב"ז בניסן, ויש לתמה על הרב שהביא אגרות חלוקות כו', והאריך שם ולא נהירא כו' עיין שם, לכן נ"ל פשוט הוא דכולי עלמא סבירא ליה דהמילה היתה ב"ב בניסן, והביקור היה בט"ו בניסן והשריטה בכולל היה בט"ז בניסן כשאמר לו הקדוש ברוך הוא למועד אשוב אליך (לקמן פ"י י"ד), ואף על גב דלמועד הזה נאמר ביום המילה (לעיל י"ז כ"א), וזכרון הביקור נאמר סתם למועד ולא נאמר הזה, מכל מקום הואיל והרב פירש שם (לקמן י"ח) למועד שקבעתי לך אחמול, איכא למימר נמי איפכא דכשאמר לו ביום המילה למועד הזה נחכרין ליום הביקור, וכן פירש הרב לקמן (כ"א ב') למועד אשר דבר אתו אלהים, ועיין שם: ג נראה דרש"י אינו מתרץ למה נראה אליו שם, כי שמא מעשה שהיה כך היה דבאותו זמן היה אברהם שם, אלא רצה לתרץ עמה צריך הקרא להודיע ששם נראה אליו, דהא כבר נאמר לעיל (י"ד י"ג) שהוא שוכן באלוני ממרא ומסתמא שם נגלה, כי שם מל את עצמו ובני ביתו, ובדאי שלא יצא משם שהיה עדיין חולה ממילתו כיון שהקדוש ברוך הוא בא לבקרו. כתב הרא"ם ואם תאמר מי הכריז לרש"י דממרא נתן לו ענה, דילמא לא נגלה לו שם, אלא משום דשם היה אהלו באותו יום כו', ותרץ דמיתורא דקרא קדריש ליה, דלא היה לו למיכתב אלא וירא אליו ה' והוא וגו', כמנהג בשאר נבואותיו עכ"ל, והוא כעין מה שפירשתי לעיל, אי נמי כך משמע ממלח [ממרא] רצה לומר שאמר לאברהם עשה מה שצויה לך הקדוש ברוך הוא, אך קשה דהיאך יתכן לומר דאברהם אבינו יכול עשה אם לקיים מצות בוראו אם לאו, והא צדיק גדול היה ועמד בעשרה נסיונות, והרא"ם מפרש דוראי גם בלאו הכי נמי היה מקיים מצות המילה שהיא מצות בוראו, אלא דבשכיל זה נטל עצה לפי שאשכול ענר וממרא היו בעלי ברית אברים, וכפה היו נראים לו כאילו הם אהבים אותו, ואברהם היה רוצה לשקול דעתם אם אינם אחת כפה ואחת בלב עמו, ואם היו אומרים לו שימול ודאי בלב נמי אהבים אותו, וסוף דבר אשכול וענר נתנו לו עצה שלא ימול, אלא ממרא לבד נתן עצה שימול, וכוח היה מכיר אברהם בהן, ועוד יש לומר דמשום זה נטל אברהם עצה לפי שהיה סבור ודאי יתנו לו עצה שלא ימול, ואף על פי כן ימול את עצמו, ואז יהיה שכרו יותר גדול, ע"כ לשון הרא"ם, ועוד יש לומר דנטל עצה אם ימול את עצמו בצנעה או בפרהסיא, לפי שאברהם אמר שמא לא יניחוהו למול, והוא אמר מול בפרהסיא, שלא יהיה בהם כח לעכב את הדבר, וכתיב לעיל בפרשת לך לך (י"ז כ"ג) בעצם היום וגו', (מכילתא פ"ה ט"ז) ולי"נ ששאל אם ימול עצמו בפרהסיא, כי לא מצינו שנצטווה למול בפרהסיא דוקא, וא"כ ענר ואשכול היה מוחין בידו כדמשמע במדרש, אבל ממרא החויק לבו למול בפרהסיא ולא יחוש לשונאיו כלל, לכך נפרע לו מדה כנגד מדה שנגלה בחלקו דייקא, ומה שפרש"י לעיל (כ"ז כ"ג) שהקב"ה אמר לו אל תירא, זה היה אחר שנתן לו ממרא העצה והסכים הקב"ה עמו, ועוד יש מדרש אגדה שמל את אשכול ואח ענר ומתו, אמר לו ממרא לא יתקיימו אותם שתמול עד שתמול עצמך שנאמר (לעיל י"ז י"ג) המל ימול והוא חסר וי"ו לומר המל עצמו ימול אחרים, בא אברהם והתחיל למול את עצמו, ולא היה יכול מתוך הצער, בא הקב"ה וסייעו שנאמר (נחמיה ט' ח') זכרות עמו הברית, ולפי שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה בחלקו, אבל תימה אם לא יגלה עליו בחלקו היכן יגלה כי בחלקו היה דר, ויש אומרים כי האלהים אנה לידו שידור שם כדי לגלגל זכות עליו. (ל"ג), וכי תימא למה לקח עצה יותר על מצות מילה מבשאר מצות שבכל התורה, י"ל דבשלמא שאר מצות לא היה צריך ליקח עצה, אם ימתין עד שיהיה מצווה מפי הקב"ה, מפני שידע שלא יהיה מצווה על שום מצוה אחרת, אי נמי אף אם יהיה מצווה אחר כך, מפי הקב"ה על איזה מצוה אפילו הכי לא נמנע מלקיים אותה מקודם שנצטווה, שהרי הוא יכול לחזור ולקיים אותה ג"כ אחר כך, ויהיה מצווה ועושה, משא"כ במצות מילה שאם ימול פעם אחת שוב אין יכול לחזור ולמול עצמו פעם שנית, שוב שמעתי שתירוצו זה כתוב בספר משפטי שמואל עכ"ל: ד רצה לומר דיושב הוא בינוני משמע דישב כבר קודם לכן וגם עתה, אבל ישב משמע פועל עבר שכבר ישב ולא עתה, אם כן למה עמד, לכן פירש ביקש לעמוד מפני כבוד השכינה ואמר לו הקב"ה שב וכו', ודלא כהרא"ם כו', (נמ"י), נראה לי דהכי פירושו מדכתיב ישב חסר משמע שהיתה ישיבה חסירה, והיינו לפי שביקש לעמוד וכן הוא הפירוש של ועפרון ישב (לקמן כ"ג י"ג) שהיתה ישיבה חסרה, לפי שבאותו יום מינהו וע"ש: ה (ל"ג), נ"ל דקשה לרש"י דהא אמרינן בסוף מ"ק (כ"ז): לכל אומרים שב חוץ מלאבל ולחולה, דמשמע שב באבלותך שב בחולי שלך, וכאן בא הקב"ה לבקר את החולה איך אמר לו שב, לכן פירש ואתה סימן כו': ו קשה לרש"י וכי דרכם של

בעל הסורים

ספורנו

יושב פתח האהל. נבי' להקטם את האורמים: (א) וירא אליו ה' באלוני ממרא. כי שם נמול אברהם אז וכל ביתו נמולו אתו שם הופיע האל יתברך שכינתו לעמו בכרית כמשפט לכל כורתו ברית כענין אתם נצבים וכו' לעברך בכרית וכענין ויכרות לפני ה' ויעמוד כל העם בכרית. ונראה לאברהם שהיה מוכן מכלם לאותה המראה וכן ענין ויפגשוהו ה' שלא נראה שם לדבר עם משה אבל הופיע שכינתו לקבל ברית בנו כאמרו

דעת זקנים

74 (א) וירא באלוני ממרא. פירש"י הוא שנתן לו ענה על המילה. כיון ולא שאל ענה איך שאל ענה על המילה שזוהו הקב"ה וי"ל שחם ושלום שישאל ענה אם ימול אם לאו אלא אם יעשה צנעה או

תקנתו של אונקלוס - אורו - וזו אמר ר' אבהו ב"ר רב

3

לְתוֹקְפָא דְיוֹמָא: בּ וְזָקַף עֵינָיו וְחָמָא וְהָא ב תְּלַחָא מְלֻאכְיָא אֲשַׁתְּלַחוּ לְוַת אַבְוִין

רשב"ם

דעת זקנים

כחם היום. מה צורך לכתוב כחם היום אלא להודיעך כי בלוט

צפרהסיא וממלא נהן לו ענה לעשויה צפרהסיא כדי שיראו העולם

וימולו אחריו והיינו דכתיב בעצם היום הזה נימול אברהם בעצמו
של יוס. ד"א ששאל לו ענה מלמה מקום ימול והוא נהן לו ענה שימול
לנקבה. ד"א כשנה הקב"ה למול כל אנשי ביתו הלך אל ענר ואשכול
לשאל מה יעשה על אנשי ביתו שאין רוצין להמול ולא ידעו מה
להשיב לו הלך אל ממלא ונתן לו ענה שימול עצמו וישמעאל בנו
תחלה וכשיראו כן אז יקבלו להמול וכן עשה בעצם היום הזה נמול
אברהם ושמעאל בנו והדר כתיב וכל אנשי ביתו נמולו אמו. ואי קשיא
ממלא שנתן לו ענה מדוע לא מל עצמו לטוב נמול כדלמלא בלגדה
כחום היום. ענת חמלה והיא עשה רביעית שהתחיל היום לחום ולא
מאכל כל אדם. וכדפי' רב פפא גריש מקמת שבת. ועמד פתח האהל

בלי יקר

גדולים כי לעולם חסדו. ב' מצד שישב בחום היום
לבקש שמש מרפא בכנפיה על כן היה מן הראוי
להגלות אליו כבוד ה' לבקר את החולה:

ובית דין שלמטה על אנשי סדום לעשות בהם משפט
מוסכם משתי בתי דינין אלו כמו שכתוב וה' המטיר
על סדום וגו' מאת ה'. וכל מקום שכתוב וה', הוא
ובית דינו, ועל כן נאמר מאת ה', שבית דינו לקחו
המטר ההוא מאת ה', ואת אברהם הושיב בבית דין
שלמטה כי מצינו שהקב"ה מושיב את האבות בדין
כמ"ש (מכה ו ב) שמעו הרים את ריב ה' והאתנים
מוסדי ארץ. וכאמרו רז"ל (שבת פט:.) לעתיד יאמר
הקב"ה לאברהם בניך חטאו כו' וכמו שאמר המכסה
אני מאברהם וגו' כי ידעתיו וגו' לעשות צדקה ומשפט.
כי בסיבה זו יסכים עליהם לאבדן יען כי לא עשו
צדקה ומשפט כאשר סופר מדייני שקרי של סדום
(סנהדרין קט:.) או יאמר, מאחר שאברהם אב המון גוים
אולי יהפך בזכותם לעשות פשרה וזהו צדקה ומשפט
כי איזו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע.
ואחר שהושיב את אברהם בדין על אנשי סדום, על
כן אמר לו הקב"ה שב ואתה סימן לבניך כו':

ומה שאמר (כ"מ פ:.) יום שלישי למילתו היה כו'.
נראה שבעל מדרש זה סובר שאברהם נימול
ביו"כ כמו שלמדו (פיר"א כט) מן פסוק בעצם היום
הזה. וא"כ על כרחך לא נראה אליו ה' ביום ראשון
למילה, כי אברהם עשה סעודה למלאכים והאכילם
וגם בני ביתו בישלו ועשו מלאכה ביום ההוא, שהרי
למ"ד פרוס הפסח היה והאכילם מצות, אם כן ודאי
לא רצה להעבירם מעל מצות ה', ואם תמצא לומר
שיום זה היה יום א' של פסח, מכל מקום הרי אין
מבשלים ביום טוב לצורך גוי, והוא היה מסופק שמא
הם ערביים, וביו"כ איך בישלו להם ואיך האכילם כי
שמא הם צדיקים, אלא ודאי שכיום א' למילה לא
נגלה אליו ה'. ואם כן קשה למה לא נגלה אליו ביום
א', אלא ודאי שלפי שעדיין אין הכאב גדול כל כך,
וא"כ גם בשני לא נגלה אליו כי אם ביום הג' כי אז
הכאב גדול, כמו שאמרו (להלן לד כה) ויהי ביום השלישי
בהיותם כואבים. אבל מסברא הייתי אומר שגם ביום
ראשון ביקרו אע"פ שאין הכאב גדול כל כך, אלא
ממה שיום א' היה יום כיפור או פסח, אנו למידין
שהקפיד דווקא על יום שהכאב גדול בו ביותר:

והוא יושב. פירש רש"י חסר כתיב, ביקש לעמוד אמר
ליה הקב"ה שב ואתה סימן לבניך כו'. וכל
משכיל ישתומם על המראה מה ענין ישיבה זו לישיבת
הדיינים ולמה הראה לו ה' כזאת בישיבה זו דווקא.
על כן אומר אני מדלא הזכיר במראה זו שום דיבור
או ציווי, ודאי תכלית מראה זו היתה לאברהם להודיעו
רשעת אנשי סדום, והפסיק באמרו והגה שלשה אנשים
נצבים עליו דהיינו הכנסת אורחים כי על ידי זה יסכים
אברהם עם הקב"ה להפוך את סדום, שנאמר בהם
(יחזקאל טו מט) הנה זה היה עון סדום אחותך וגו' ויד
עני ואביון לא החזיקה. וידוע שאורח ברגליו לא יבא
וראיה מן המלאכים שלא רצו ליתן להם אכסניא ורצה
הקב"ה לגלות לאברהם ע"י המלאכים שנזדמנו לו כי
היה גלוי לפניו יתברך שלא יתנו למלאכים אכסניא,
ועל כן ידע אברהם בזה כי בדין הם חייבים כלייה:
וקרוב לשמוע שהושיב הקב"ה בית דין שלמעלה

והוא יקר ונכבד:
כחם היום. כבר אמרנו למעלה כי בישיבה זו הושיב
הקב"ה בדין את אברהם לאמר שמעו הרים את

מדרש רבה ^מ④

עם כל המפרשים

יוצא לאור

במהדורה מפוארת ומשוכללת
משלב את שני המדרשים המפורסמים
מהדורת דפוס וילנא ומהדורת עץ יוסף
ליצירה חדשה ומהודרת

את המפרש

כרך ב בראשית ב

פרשיות וירא, חיי שרה, תולדות, ויצא,
וישלח, וישב, מקץ, ויגש, ויחי

הוצאת ספרים ח. וגשל ירושלים
פעיה"ק ירושלים תוכב"א

מידי פשוטו רמזו כיה נמי לזריחת שמשו של שמואל
טרם שקיעת שמשו של עלי. אמר ר' יוחנן כהרא עגלתא
תמימתא. כל זה מיותר (ידי משה ויפית). בתחלה הנה
לפניה מלכה פו. פמכות הכתובים קדריש שמתהלה

עגלתא תמימתא. ג"ל שפי עיגול שלם וכמו שתי ככף
רגל עגל רגלין סגלגלין וכ"פ רש"י שם והוא הגלגל
הסוכב שכאן הוא שוקע וכאן עולה ור"ש וזרת השמש
וגו' הוא גלגל השמש (ופי זה כמדומה ששמעתי או

כתיב ובתואל ילד את רבקה
ואח"כ כתיב ויהיו חיי שרה.
לומר שאחר שבאה רבקה
בעולם המלאה מקומה של
שרה מתה שרה. ג בקש
לעוררין כו. שדרכס היה לררוש
לפעמים במלי דבדיחותא לעורר
לב השומעים ויקצו משנתם
שעל הרוב אנשים רבים אזהבים
רמזים כאלה לפי שהוא
השתעשעות הדמיון ונקל להבין

פתיכל ה'. אמר ר' יוחנן **פתיכל**
עגלתא תמימתא. עד שלא
השקיע הקדוש ברנך הוא **שקיעה**
של שרה הנריח שקיעה של
רבקה בתחלה. הנה **ילדה מלכה**
גם היא פנים ואתר פך ויהיו חיי
שרה מאה שנה.

ושמואל א' ג. ועי' מדר"ש בפ"ט
ושם בטעות. ילדה מלכה. עד
ובתואל ילד את רבקה. ג מה
ראתה. למה זכתה וכן הוא
באסתר. ש"פ שרה. ועי' מ"ש
לעיל פ"י ל"ט סימן י"ג לרבנן
שהיתה אסתר בת ע"ה שנה
דומה לאברהם כשיצא מבית
אביו ע"ש. ד' ד' שמות. ילקוט
יהושע י"ד סי' ח'. אשכול כמ"ש

באין העמקת השכל. ועיין
באסתר רבתי מה שבי שם.
ד אשכול. כדכתיב ויבואו עד
נחל אשכול. וממרא. דכתיב
ממרא קרית הארבע ונקרא
ממרא ע"ש ממרא אהוב של
אברהם כדאיתא בתנחומא.
קרית ארבע חברון. דכתיב ושם
חברון לפנים קרית ארבע.
ונקראת קרית ארבע ע"ש שדרו

ג זר' עקיבא הנה יושב ודורש
והצבור מתנמנם בקש לעוררין.
אמר מה ראתה אסתר שתמלך על
שבע ועשרים ומאה מדינה אלא
תבא אסתר שהיתה בת בתה של
שרה שהיתה ק' וכ' זו ותמלך
על ק' וכ' זו מדינות.

למקום שהוא קרא נחל אשכול
והיינו חברון. וכמ"ש במ"ד
פ"ט סימן י"ד על פסוק אם לא
הארץ אשר דרכה רגלך בה לך
אתננה היא חברון ע"ש. וממרא
כמ"ש ממרא קרית הארבע היא
חברון. שדרו בה ד' צדיקים.
כמ"ש והוא שוכן באלוני ממרא
האמורי אחי אשכול ואחי ענר
ומאחר שהיו אחים מן הסתם
דרו יחד. וכתיב שם והם בעלי
ברית אברם שמלו אתו שם.
אדם הראשון. כדלקמן סי' ח'

בה ד' צדיקים כדלקמן. וחברון
על שם אברהם שהוא חבר נאה
שלם פ' ע"ד וחברון הוא נחל
אשכול כדכתיב ויעלו בנגב
ויבא עד חברון וגו' וכתיב ויבואו
עד נחל אשכול וגו' דהיינו
חברון שנקראת אשכול ע"ש
העתידי על אודות האשכול
שעתידין ישראל לכרות מסקמו.
ד' צדיקים ענר אשכול וממרא.
דמכיון שהיו בעלי ברית אברהם
צדיקים היו. ואף על גב דענר
האשכול היו משיבים אותו
מאדרי ה' במצות המילה
כרלעיל סוף פ' מ"ב כוונתם
היה שלא יסתכן אברהם ולא
יעזוהו שימרה את דברו אלא
שיכשק מה' לוותר לו על הדבר
(פ"ת). ונמולו בה ד' צדיקים

ד ופ' ב ונמנת שרה בקרית ארבע.
ד' שמות נקראו לה אשכול
וממרא קרית ארבע חברון. ולמה
הוא קורא אותה קרית ארבע.
שדרו בה ד' צדיקים ענר אשכול
וממרא ואברהם, ונמולו בה ד'
צדיקים אברהם ענר אשכול
וממרא דכר אחר קרית ארבע
השקפירו בה ד' צדיקים אבות
העולם אדם הראשון אברהם יצחק
ויעקב. דכר אחר שקפירו בה ד'
אמהות תנה ושרה ורבקה ולאה.
ארבע, ענק ושלשת בניו. אמר ר' עזריה שממש יצא אבינו

ועל אדה"ר אינו מפורש במקרא
אך בדברי חז"ל מפורש בפ"א
ס"פ כ' ופ"י ל"ו. וכן בגמרא
איתא שאמוראים ראו לאדה"ר
במערה וכ"ה בזהר ריש פ"י
חיי שרה ונגם חזה איתא בפרק
חזקת הכתים כ"י כנאה דהוה
מציינ מערתא דהיא נקברת שם.
יפ"ת. בעליה שהן ארבע.
כמ"ש ביהושע י"ד וט"ו קרית
ארבע אבי הענק היא חברון
וגרש משם את שלשה בני ענק.

כ"ו. כדדקדק לומר והמה בעלי ברית אברהם
(גז"ק). דלאחר שראו שאברהם לא נסתכן נימולו גם המה אתו. אדם הראשון. דאע"ג דחמא. צדיק הוה כדאיתא
בפרק עושין פסין שעשה תשובה. ועל שם בעליה. הוא כמו ד"א. (ה"ג בספר כתי"י, ד"א על שם בעליה. ד"א ע"ש
שהן ד' ענק וגי בניו (ופי ע"ש בעליה כדכתיב בספר יהושע חברון קרית ארבע האדם הגדול בענקים. ופי" ע"ש שהן
ד' אחימן ששי ותלמי ואביהן) ה"ד ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע (ג"ל פירושו דעל השם לא יפול
ה"א הדיעוה) ועי' פסיקתא זמרתא פ' וישלח). שמשם יצא אבינו אברהם כו'. כלו' לפי שנתפרסמה נבורת אברהם

רש"י
ד ותמת שרה בקרית ארבע. ד' שמות נקרא אשכול
וממרא קרית ארבע חברון. אשכול וממרא שניהם על שם מעשה
אבל על שם ענר לא נקראם שלא מנינו מעשה ומצרון נקראם על

שם חנר נאה שדר בה ומנינו כאלהם שנקרא חנר דכתיב אלהם
לדק ומשאל רבע וגו' שמן ששון ממעריך ולאמלא שיהיה חנר
היאך יבו נביאים חנייים לו. אמר ר' עזריה. לכן נקראם חנר

ד אשכול וממרא כו'. אשכול נקרא כן על שם המעשה על אודות
האשכול אשר כרתו משם בני ישראל. ממרא כי אלזני ממרא היה.
מחון פי רש"י משמע שנקרא כן על שם המרגלים שהמרו שם את
פי ה' כי כרתו משם האשכול להמרות רוח קדשו לאמר כשם שפריה

מתנות כהונה
משונה כן עמה משונה. חנרון על שם חננות הוגות שנקברו שם
וצפירוש רש"י מלאחי על שם אברהם חנר נאה למקום שהיה דר
שם וקרית חנרע לא מנו עטם. ופ"ת הוא קורא וכו'. ועל
שם בעליה. שרי העיל.

חידושי הרש"ש
ד ענק ושלשת בניו. כדכתיב ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק (בפ"י שלח). וכתיב ויורש משם כלב את שלשה
בני ענק גוי' (יהושע ט"ו).

מסורת המדרש

ד אמר' משה ח'. ילקוט נאן
למו ק"ב. ילקוט אסתר רמז אל"ף
מ"ה. הערובין דף י"ג. סוטה דף
י"ג. פירוש סוף פרק כ'. וספר וימי
דף רמ"ט ע"ב. שלח"ן דף קמ"ד
ע"ב.

ענף יוסף

פניה ד שדרו בה ד' צדיקים
ענר כו' ונמולו בה ד' צדיקים
אברהם כו'. לנבי ריהה נקפ
אברהם לבסוף שלא היה תושב
בארץ כנחיים. ונבי מילה שהיה
הוא עיקר אקביה (פ"ת). ד'
צדיקים אבות העולם. ואע"ג
דאמרי בפ"י דברכות אין קורין
אבות אלא לשלשה. היינו
סאברהם ואלך. אבל אדם שהוא
אב לכל העולם טקרי אב (פ"ת).

אמרי יוסף

ג מה ראתה אסתר שתמלך
על שבע ועשרים ומאה
מדינה. פירשתי זה במלכת
אסתר. ד אשכול. למקום שהוא
קרא נחל אשכול. ממרא. אשר
לפני ממרא ונראה דגוסינן קרית
ספר היא חכרון בספר יהושע.

ידי משה

ג בקש לעוררין וכו'. שמעתי
שרמו למאמר זה תבא בתה
של שרה וכו' לז"א בן מ"ח
שנה הכיר אברהם את
בוראו שאם תקח מן שנות
אברהם מ"ח שנה נשאר
קב"ז והוא שאמר חז"ל בן
מ"ח שנה הכיר אברהם וכו'
לפי שבמ"ח דברים התורה
נקנית ואחד מהם הוא
מיעוט שינה וכוה עוררין
ודוק.

ליקוטים

פניה ג מה ראתה כו' בת
בתה. הוא דרך הרמז. ועל הרוב
אנשי המזון אזהבים רמזים כאלה
לפי שהיא השתעשעות הדמיון
ונקל להבין באין העמקת השכל
ולכן עוררין ע"ז (אשד הנחלים).
ד ועל שם בעליה שהן ד'.
במדרש כתי' מצאתי הנ"י ד"א על
שם בעליה. ד"א על שרן ד'. ענק
וני בניו החדד ויבא יעקב אל
יצחק אביו ממרא קרית הארבע
(וכראשית ליה. פי דעל השם לא
יפול היא הדיעוה) ועי' מדרש לקח
טוב (ע"ז חנוך).

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
100% מוגדל

6

מסורת המדרש

י נכנס דף כ"ו. יושלמי נכנס
פרק ד'. ילקוט כלן דמו פ"ב
ילקוט נשלה דמו דק"א. יא מילתא
נשלה מקטת דיקט פתח ד'
מרגום יונתן סס. יב מד"א פק
כ"ט. יג לעיל סוף פתח ז'. ילקוט
כלן דמו פ"ב י"ד פתח דה פתח
6' פקוק י"ג

חידושי הרד"ך

נקב מניהגם. בפ"א פכ"ט
הלשון הרתיה היום כיומן של
רשעים. רל כרתיב יום בא
בוער כנור ועל פ"י. שהחמום
יפה. בילקוט הירסא שהחמין.
ואף שהאמת חמין יפה למכה
כראתא בשבת (קל"ד) מ"ט כאן
הענין מדבר בחום היום ורי
דהא עיקר. ט וירא בשכינה
וירץ במלאכים. כ"ה הרי
כשה"ש רבה פ"א פ"ט וכצ"ל.

אמרי יושר

וחם השמש ונמס כד' שעות.
היינו שהשמש לבד הם לא הצל
כי קר הוא.

נחמד למראה

ט וירא בשכינה וירא
במלאכים. המפרכים ז"ל
האריכו כזה ולי"ג שאברהם אבינו
היה נבון מלך כנראה את
המלאכים ולא היה יודע מה
לעשות אם ללכת לקראתם ולהניח
פני שכינה או לקבל פני שכינה
ולהניח המלאכים שילכו כי גדול
כבוד ה' וכדרכיו למילן כפרסה
מ"ו ממי אפה למד מאברהם
פעם אחת היה אברהם מדבר עם
הקב"ה בלא מלאכי השרת לנדר
עמו אמר להן נפטר מן השכינה

ידי משה

ט אמר עד שלא מלתי היו
העובדים והשבים כו'. פ"י
ר"ל עכשיו שמלתי אין אני
רואה שום אדם נתארח
אצלי והוא לא ידע
שהקב"ה עשה זה שלא
לצערנו כפירש"י בחומש.
הוא הוא דכתיב וישא עיניו
וירא. וירא בשכינה וירא
במלאכים אין לו פירוש
כלל. ולי בן המחבר נראה
דה"פ לפי שקשה על
אברהם היאך השתחוה
לשלושה מלאכים והלא
אין חולקין לתלמיד כבוד
במקום רב לז"א וירא
בשכינה וירא במלאכים לפי
שביקש אברהם מהקב"ה
שימתין עד שיכניס אורחים
הק"י ב"ה נחרצה לזה
והמתין. ואיתא היכא דפליג
ליה רביה יקריה מותר לחלוק
כבוד א"כ היה דומיא דפליג ליה רביה יקריה ומותר לחלוק כבוד לתלמיד וק"ל.

תני ר' ישמעאל. ברכות כ"ז וש"נ וע' עוד במ"כ. שאין
לבריות צל תחתיו. לפרש מ"ש כחום היום. היינו באמצע
וחצות היום וחסר כאן תיבת אלא וצ"ל שאין לבריה צל
אלא תחתיו. כי בשאר ערות היום השמש נוטה לצדדי
העולם ועושה צל לשכנגדו אך
באמצע היום השמש למעלה
נגד הראש. ועושה צל עכ"פ
תחתיו. נקב נקב מניהגם. ע"י

כריש הסימן כמ"ש פר"א פרק
כ"ט ר"ג כשרי"ה אומר. ביום
שנמול אברהם ביום השלישי
כאב גדול היה לו מאד. כדי
לנסותו מה עשה לו הקב"ה נקב
זור אחד בגיהנם והרתית את
היום כיומו של רשעים ויצא
וישב לו בפתח האהל לרוח
היום. ומ"ש כיומו של רשעים
כוונתו לפסוק שהובא לעיל
ויש סימן זה. צדיקים בצער.
אברהם וכל אותם שנמולו אתו
שקורא לכולם צדיקים. והעולם
בריוח כמנהגו התמידית.
ט אמר עד שלא. לעיל סוף
פר' מ"ו וכאן בשינוי לשון וחסר
ושם המאמר בשלימות ובביאור
ויתכן שהועתק במקום אחר.
וירא בשכינה כו'. כפל לשון.
וירא והנה שלשה אנשים. וירא
וירץ לקראתם דורש ע"פ מדה
יר"ד מדבר שהוא שנוי על שני
ראיות ודורש עוד מדה י"א
מסדור שנחלק. שמי"ש וישא
עיניו וירא שייך לפסוק הקודם
וירא אליו ה' ועל זה אמר וישא
עיניו וירא בשכינה. ואח"כ
כתוב והנה שלשה אנשים נצבים
עליו הם המלאכים וע"ז אמר
וירא במלאכים. ע' לקמן פ' ע"ז
ס"ג ג' וירא בשכינה.

צדיקים בצער והעולם

ט אמר עד שלא מלתי היו
העובדים והשבים כו'. פ"י
ר"ל עכשיו שמלתי אין אני
רואה שום אדם נתארח
אצלי והוא לא ידע
שהקב"ה עשה זה שלא
לצערנו כפירש"י בחומש.
הוא הוא דכתיב וישא עיניו
וירא. וירא בשכינה וירא
במלאכים אין לו פירוש
כלל. ולי בן המחבר נראה
דה"פ לפי שקשה על
אברהם היאך השתחוה
לשלושה מלאכים והלא
אין חולקין לתלמיד כבוד
במקום רב לז"א וירא
בשכינה וירא במלאכים לפי
שביקש אברהם מהקב"ה
שימתין עד שיכניס אורחים
הק"י ב"ה נחרצה לזה
והמתין. ואיתא היכא דפליג
ליה רביה יקריה מותר לחלוק
כבוד א"כ היה דומיא דפליג ליה רביה יקריה ומותר לחלוק כבוד לתלמיד וק"ל.

רש"י

שהחמה זורחת נמס. אמר ר' ינאי נקב ניקב מניהגם והרתיה כל העולם כלו על יושביו לשעה קלה. אמר זניק
זה צער מחמת מכת מילמו והעולם נרית מוטע יהא כל העולם נצער שאני מיהם היום ויהא הוא נרית שהחמה יפה לו ואחר
קך והנה שלשה אנשים נצבים עליו.

מתנות כהונה

פוליא קריד כו'. הלא קר וכמקום השמש לנד הוא חס כו' שעות השמש והלא חמומים כאלה. ה"ג בירושלמי פרק תפלת השחר ופרק
תמיד נשחט נמס' פעמים אמר ר' תנחומא בשעה שאין לבריות צל. ולי"ג תמתי חזו כו' שעות נחלי היום ממש. ילקוט
וש"י גרס צדיק זה בצער. בצער. פירש"י שמכמו כואנת לו והחוס רפואה לו מוטע שיהא כל העולם נצער והוא נרית כדי
שמפרפא מכמו ועוד שלא יערימו אותו עוננים ועניס. ט ה"ג באים אצ"י. כלומר משמלתי אינן נאין אלני א"ל הקב"ה ט'. עד
עליס נאים אלנך עכשיו כו'. פמליא. פירש העורן חיל. נצבים עליו וגו' גרמין. ודרש וירא וירא כ' פעמים.

ליה רביה יקריה מותר לחלוק כבוד לתלמיד אף במקום רבו בזה יוכן מכח וירא בשכינה פ"י שראה שהשכינה המתינה בשביל שיעשה אברהם
כבוד א"כ היה דומיא דפליג ליה רביה יקריה ומותר לחלוק כבוד לתלמיד וק"ל.

[ת] הרי שש שעות אמורות. כלו הכא בששה שעות
מירי. מה אני מקיים וחם השמש ונמס. דשני קרא
בלשני. ע"כ הוא בארבע שעות. או חילוף. דשינוי הלשון
מורה בהיפך כחום היום כד' שעות וחם השמש ונמס
בששה שעות. אמרת היך כו'.
כלו דמסבר מפי לאוקמו כחום
היום בששה שעות שהיום הם
אפילו במקום דליכא חמה.
דבארבע שעות אין חם אלא
במקום שהחמה זורחת. אבל
במקום הצל קר. כחם היום
בשש שעות. המעם מפורש
כצדו במ"ש נקב ניקב מניהגם
והרתיה כו' דלאחר ששה שעות
מתחיל להתגבר יותר אור של
גיהנם כי אז גומים צללי ערב
שהם משורש תוקף הדין
הקשה (נוה"ק). וחם השמש
ונמס כד' שעות. ומעם קביעות
המן כד' שעות היינו לפי שר'
הוא זמן סעודה לכל וכרא"י
כפ"ק דשבת (נוה"ק). נקב נקב
מניהגם. מה שהרתיה דוקא
כאור של גיהנם ולא כאור
החמה היינו להורות גם כן
שבוכות המילה יגן אברהם על
זרעו להצילם מאור של גיהנם
וכדריש בסמוך. צדיקים בצער
והעולם ברוח כו'. כלומר
אחמה. ור"ל שאברהם הצדיק
בצער המילה. והעולם ברוח.
לכן לא אחוש לצער העולם
בהרתחתו כדי להרויח לצדיק
שעל ידי החימום יקל לאברהם
ובני ביתו שנימולו אתו. שבוים
שלישי למיתתם היה כראיתא
בפרק הפועל וע"י שם (פ"ח).
ט אמר לו הקדוש ברוך הוא
עד כו'. הכוונה במה שנגלה
עליו הוא ובני פמליא כא
להורות לו תשובה על תלונתו
כאלו א"ל הרי עכשיו אני ובני
פמליא שלי נגלים עליך בדמות
אורחים. ולאחר המעשה אז הבין
אברהם הדבר מעצמו (נוה"ק)
וע"ש ובפ"ח. ועיין לעיל פ' מ"ו
וכאן בשינוי לשון וחסר. וירא

היום, תני ר' ישמעאל פהם היום
הרי שש שעות אמורות הא מה
אני מקיים (שמות טו כא) וןחם השמש
ונמס, בארבע שעות. אמה אומר
ד' שעות או אינו אלא ב' שעות,
כשהוא אומר פהם היום הרי ר'
שעות אמורות, או חילוף פהם
היום בארבע שעות וחם השמש
ונמס בשש שעות. אמרת היך
פארבע שעות והלא בארבע
שעות אין חם אלא במקום
שהחמה זורחת שם. בארבע
שעות טולא קריד ושמשא שריב,
בשש שעות טולא ושמשא
שריבין פתדא, הא אין עליך לומר
כלשון אחרון אלא כלשון ראשון,
פהם היום בשש שעות, וחם
השמש ונמס בד' שעות, שבמקום
שהחמה זורחת בלבד שם נמס.
אמר ר' תנחומא בשעה שאין
לבריות צל תחתיו. אמר ר' ינאי
נקב נקב מניהגם והרתיה כל
העולם כלו על יושביו לשעה
קלה, אמר הקדוש ברוך הוא
ברות, הדא אמרת שהחמום יפה
למכה.

ט אמר עד שלא מלתי היו
העובדים והשבים כו'. פ"י
ר"ל עכשיו שמלתי אין אני
רואה שום אדם נתארח
אצלי והוא לא ידע
שהקב"ה עשה זה שלא
לצערנו כפירש"י בחומש.
הוא הוא דכתיב וישא עיניו
וירא. וירא בשכינה וירא
במלאכים אין לו פירוש
כלל. ולי בן המחבר נראה
דה"פ לפי שקשה על
אברהם היאך השתחוה
לשלושה מלאכים והלא
אין חולקין לתלמיד כבוד
במקום רב לז"א וירא
בשכינה וירא במלאכים לפי
שביקש אברהם מהקב"ה
שימתין עד שיכניס אורחים
הק"י ב"ה נחרצה לזה
והמתין. ואיתא היכא דפליג
ליה רביה יקריה מותר לחלוק
כבוד א"כ היה דומיא דפליג ליה רביה יקריה ומותר לחלוק כבוד לתלמיד וק"ל.

שהחמה זורחת נמס. אמר ר' ינאי נקב ניקב מניהגם והרתיה כל העולם כלו על יושביו לשעה קלה. אמר זניק
זה צער מחמת מכת מילמו והעולם נרית מוטע יהא כל העולם נצער שאני מיהם היום ויהא הוא נרית שהחמה יפה לו ואחר
קך והנה שלשה אנשים נצבים עליו.

מדרש רבה ⑧

עם כל המפרשים

יוצא לאור

במהדורה מפוארת ומשוכללת
משלב את שני המדרשים המפורסמים
מהדורת דפוס וילנא ומהדורת עץ יוסף
ליצירה חדשה ומהודרת

יצא לאור

כרך ב בראשית ב

פרשיות וירא, חיי שרה, תולדות, ויצא,
וישלח, וישב, מקץ, ויגש, ויחי

הוצאת ספרים ת. ונשל ירושלים
פעיה"ק ירושלים תובכ"א

ממורת המדרש

ח ילקוט סהלים כמו פסע"ג. ועין הגהות מיימוניות הלכות מילה פ"ח אות י'

חידושי הרד"ק

ח לעתיד לבא אברהם כו'. ערפ"ב (רעיוון י"ט) ובסמ"ד פ"ט ותוצא סוף פרשת לך לך.

אמרי יושר

משרה שכינו עליהם. שנאמר ואתה קדוש יושב כשמהלך ישראל או לפי המדרש האור הפלינו יותר שהקדוש ברוך הוא יושב ומצפה וממתין לקלוטן של ישראל. ח פתח טוב פתחת לצעורים. זה מסווג עם הסוכרים שהכותה הוא הולך צדקות. פתח טוב פתחת לצרים. זה יבא עם הסוכרים שהכותה הוא המילה קדם זה עובדים באים אצלי תתה ישאוגי ולא יבואו. צא אל הבקעה ואצא והנה שם כבוד אלוהי ישראל יושב יושב על פתח גיהנם. הוא חסר שישב לעתיד להציל נפש הנפלים מגיהנם הרשעים מעביר ערלה מהניקנות ונתנה עליהם כי יבאו בגלגל עתה זהו שלח ידיו בשלומי תנוקות להלל בריתו של חומא ואתה אלהים תורידם לבאר שחת לעיל מינה כתיב פרה בשלום נפש ואתו שהוא יושב קרם אברהם מה שעדי עתה אין למו חליפת ונגלגל.

ידי משה

ח הרא הוא דכתיב שלח ידיו בשלמיו. פירוש שלקח הערלות מן גמולי חלב והם שלימים נטל מהם הערלה ונתן עליהם וחילל הקב"ה אתן בריתו כי היה מהול והקב"ה מכסה את המילה שלא יכיר אברהם נמצא שחילל הקב"ה בריתו.

ליקוטים

ח פתח טוב כו' כאה"ל כו'. דאם הטובה כפשוטו לא הוה צריך קרא לטיב דמאי נפקים אלא דאי שמרמו שהוא יושב על פתח האה"ל כי הוא פתח פתח טוב לכל שעי' באו בני אדם ונתנידו וע"י האה"ל שהוא כלל הבריאה וכל צבא השמים המאירים (ואה"ל) נ"ב מלשון האר מאירים בעולם ולכן נתגלה אליו ה' אור שהוא תיקן כל העולם בדרכי הטובה (אשד הנחלים).

תפלה. ח פתח האה"ל. לפי מה שדורש שמ"ש והוא יושב שאמר לו שישאר יושב א"כ מ"ש פתח האה"ל הוא ענין בפני עצמו. ודורש ע"פ מדה ט' שמאחר שאמר וירא אליו ה' ולא פירש מה אמר לו. הרי פירש פתח האה"ל. וכאלו מפורש ויאמר לו פתחת

פתח האה"ל. לכל עובר ושב להכניסם להאכילם ולהשקותם. ודורש עוד האה"ל על ב"כ וב"מ ששם לומדים תורה וחכמה ומתפללים וכאלו אמר ד"א פתח טוב פתחת וכו' ד"א אלולי את וכו' ד"א אלולי את וכו'. לא בראתי. כמ"ש לעיל פרי י"ב סימן ט'. בהבואם באברתם. ודורש פתח האה"ל גו"ש ממ"ש כאהל לשבת. השמים כיריעה פרוסה והארץ מתחת לשבת שבזכות אברהם נבראו שמים וארץ ושמש וירח ובזכותו עומדים ומתקיימים. ולא יאחיל. פי' עד ירח מסיר הירח שלא יאיר ודורש אהל מלשון עטישותיו תהל אור. ע"כ פתח גיהנם. משמע שדורש פתח האה"ל על הגיהנם וצ"ע איך הוא דורשם שהרי כתיבת אהל אין שום רמז ואם נאמר שדורש כחום היום על הגיהנם וכמו שמביא מפסוק כי הנה היום בא בוער כתנור. שהרי מפורש לעיל פרי' כ"ו סימן ו' ר' ינאי ור"ל אמרין אין גיהנם וכו' כי הנה היום בא בוער כתנור וכו' וליהט אותם היום הבא ע"י סנהדרין דף ק"י הובא בילקוט מלאכי ג' הרי מפסוק זה שאין גיהנם ע"ש דעת רבנן ואיך דורש כאן מפסוק זה על גיהנם. ויתכן דכאן אינו מדקדק בזה וקורא ליום בשם גיהנם. והוא יושב פתח האהל כחום היום. פירושו על השמש כנ"ל שנקרא אהל ופתח האהל פירושו שהוציא חמה מגנתיקה וכמ"ש בבא מציעא דף פ"ו ב' בהדיא וכן יהיה לעתיד. גם יתכן שסובר כאן כדעת רבנן שיש גיהנם ומ"ש כי הנה היום בא בוער כתנור שגם היום יהיה בוער כי יפתח הגיהנם וירחח העולם כמו התנור וכמ"ש בסוף הסימן שניקב נקב בגיהנם (ועורני הררי"ב לפרש ע"פ מדה י"ב והוא יושב פתח האה"ל שישב על פתח של חום האהל כמו שישב בחום היום לעתיד והרי זה בא ללמד ונמצא למד שבחום היום יהיה יושב על פתח של חום פתח של גיהנם). שמתו עד ש"א. ע"י שמ"ד פרי' י"ט סוף סימן ד' באופן אחר. שלח ידיו בשלמיו. כי מ"ש אשר אין חליפות למו אין לו קישור למעלה שמובר בצדיקים. וע"כ לפרש ע"פ מדה י"א מסידור שנחלק שמ"ש אשר אין חליפות למו שייך למטה שהרשעים שחושבים שיחיו לעולם ולא יחליפו מן העולם. ובני העולם נקראו בני חלוף כמ"ש משלי ל"א. וזהו אשר אין חליפות למו ולא יראו אלהים מה יעשה עמהם שלח ידיו בשלומיו שעדיין שלימים עמו כמו שנבראו למעלה. הם התינוקות נפשות שלימות. ונחסר מהם כי כל שליחות יד פירושו להחטיר ועי"ז חלל בריתו עם אותם הרשעים ויחליפם מדה כ"מ. כי הנה היום בא. וס"ד והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש וליהט אותם היום הבא. וזהו כחום היום.

(יפ"ת). ואתה קדוש יושב. ומה שאמר יושב. אפשר לשון עכבה כמו וישבו בקדש (יפ"ת). ח [ז] פתח טוב פתחת. כל הני רשות הללו מיתורא דפתח האהל ריש להו דרמיו כהא הא דקאמר ליה פתח טוב פתחת לעוברים

ושבים כו' ונאמר לו זה כאן שלאחר שקיבל אות ברית קדוש וזה לגילוי שכונה במדרגה גבוה בזכות שפתח פתח טוב לעוברים ושבים. וכן בזכות שפתח פתח טוב לנכנסין תחת כנפי השכינה וזה נ"כ להקביל פני השכינה (גוזקים). שאלולי את. מילתא אחריתי היא. ודרש שרמו בלשון האהל לומר שאילולא את לא בראתי שמים וארץ הנרמזים כלשון אהל. או לברית שמש וירח רכתיב בהו נמי לשון אהל. כי מעתה ע"י אות ברית היה כדאי למפרע לברא כל אלה בזכותו. ואם לא קבל מצוה זו היה העולם חוזר לתוהו ובוהו וכדלעיל פ' מ"ו סי' ב' (יפה תואר). וימתחם כאהל לשבת. שבזכות אברהם נבראו שמים וארץ ושמש וירח ובזכותו עומדים ומתקיימים. לעתיד לבא אברהם יושב על פתח גיהנם. והיינו והוא יושב פתח האהל כחום היום והיינו לעיל אחר התחייה שאו גידונין עוד הרשעים בגיהנם כדתניא בפ"ק דר"ה ג' כתות ליום הדין (יפ"ת). שלח ידיו בשלמיו. באותן הראוין לתשלום להפרע מהם רוב עונותיהם. ומחלל בריתו היינו ברית קדוש במה שמכסה עליהם בערלת הקטנים. כי הנה היום בא. וס"ד והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש וליהט אותם היום הבא. וזהו כחום היום.

משפחתי להקדוש ברוך הוא משרה שכינו עליהם. מה טעם

(ההלים כב ה) ואתה קדוש יושב תהלות ישראל.

ח פתח האהל, פתח טוב פתחת לעוברים ולשבים פתח טוב פתחת לגרים שאלולי את לא בראתי שמים וארץ שנאמר (ישעיה מ כב)

וימתחם כאהל לשבת. שאלולי את לא בראתי לגל חמה שנאמר (ההלים ט ה) לשמש שם אהל בהם.

שאלולי את לא בראתי את הירח שנאמר (איוב כה ה) הן עד ירח ולא

אחיל אמר ר' לוי לעתיד לבא יאברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מגיח אדם מהול מישאל לירד לתוכה ואותן שהטאו יותר

מדאי מה עושה להם, מעביר את הערלה מעל גפי תינוקות שמתו עד שלא מלו ונתנה עליהם ומורידן לגיהנם קרא הוא דכתיב

(ההלים נה כא) שלח ידיו בשלמיו חלל בריתו. פתח היום, לבשיבוא אותו היום שקתוב בו (מלאכי ג ט) פי

הנה היום בא בער פתנור. פתח פירושו על השמש כנ"ל שנקרא אהל ופתח האהל פירושו שהוציא חמה מגנתיקה וכמ"ש בבא מציעא דף פ"ו ב' בהדיא וכן יהיה לעתיד. גם יתכן שסובר כאן כדעת רבנן שיש גיהנם ומ"ש כי הנה היום בא בוער כתנור שגם היום יהיה בוער כי יפתח הגיהנם וירחח העולם כמו התנור וכמ"ש בסוף הסימן שניקב נקב בגיהנם (ועורני הררי"ב לפרש ע"פ מדה י"ב והוא יושב פתח האה"ל שישב על פתח של חום האהל כמו שישב בחום היום לעתיד והרי זה בא ללמד ונמצא למד שבחום היום יהיה יושב על פתח של חום פתח של גיהנם). שמתו עד ש"א. ע"י שמ"ד פרי' י"ט סוף סימן ד' באופן אחר. שלח ידיו בשלמיו. כי מ"ש אשר אין חליפות למו אין לו קישור למעלה שמובר בצדיקים. וע"כ לפרש ע"פ מדה י"א מסידור שנחלק שמ"ש אשר אין חליפות למו שייך למטה שהרשעים שחושבים שיחיו לעולם ולא יחליפו מן העולם. ובני העולם נקראו בני חלוף כמ"ש משלי ל"א. וזהו אשר אין חליפות למו ולא יראו אלהים מה יעשה עמהם שלח ידיו בשלומיו שעדיין שלימים עמו כמו שנבראו למעלה. הם התינוקות נפשות שלימות. ונחסר מהם כי כל שליחות יד פירושו להחטיר ועי"ז חלל בריתו עם אותם הרשעים ויחליפם מדה כ"מ. כי הנה היום בא. וס"ד והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש וליהט אותם היום הבא. וזהו כחום היום.

רש"י

ח שלח ידיו בשלמיו. שלח ידו צלופן שהיה להם להיות שלמים כנגד הקב"ה ומחלל ציהם שלהם ומורידן לגיהנם ועומן ערלה נמקס מילה. כחום היום הרי שש שעות אמורות הא מה אני מקיים וחם השמש נמס בארבע שעות או חלוף הדברים כחום היום בארבע שעות והלא בדי' שעות אין

חום אלא במקום שהחמה זורחת שבי' שעות טולא קריר ושמשא שריב ב' שעות טולא ושמשא שריבין כחדא אם היום חם בכל מקום לפי שחמה זורחת בחצי יום בכל מקום הא אין לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון כחום היום ב' שעות וחם השמש נמס בדי' שעות שבמקום

מתנות כהונה

ח כחם היום. משמע שהיום חם לפניו נמקס שאין החמה זורחת וזהו נעשה עשית מצוי היום הא מה אני מקיים וחם השמש נמס דתמטע שלח נמס אלא נמקס וריחח החמה נאריע שעות שלח נחממה היום עדין בפירוש רש"י.

בעזרת

ספר

משמרת אלעזר

יפרד לשבעה חלקים

חלק א' תשועה בישראל. בו ביאור מקראי קודש ומאמרי חכמי בעניני חג המסח מעת ירדת אבותינו למצרים עד צאתם וכלול בו מקראי קודש מדברים שהיו סיבה לדלות מצרים וגם קצת פלפול בענין חיוב קבלת מני רבו פרגל ובענין פסח אי בעי ביקור. חלק ב' אור עולם. בו ביאור מקראי קודש ומאמרי חכמי בעניני חג העצרת ומתן תורה וכלול בו דרושים בענין תורה מן השמים ונצחיות התורה ומקדושתה ומסגולתה על כל החכמות ובענינים המועילים ומסמדים השנתה.

חלק ג' שערי ציון. בו ביאור מקראי קודש ומאמרי חכמי מסגולת ארץ הקדושה וכלול בו ביאור מקראי קודש מדברים שהיו סיבה שהוקבע בכ"י לדורות ודרושים לימי בין המצרים וכלול בו מלידהספירא ודרושים לימי הנחמה ובענין גאולת ישראל וטובה המעודת לבא על ישראל.

חלק ד' עשרת הימים. בו ביאור מקראי קודש ומאמרי חכמי בעניני תשובה ובו דרושים לראש השנה ושבת שובה ויהיכ.

חלק ה' סוכת שלום. בו ביאור מקראי קודש ומאמרי חכמי בעניני חג הסוכות וכלול בו דרושים בעניני אושפיזין קדישין.

חלק ו' אורה ושמחה בו ביאור מקראי קודש ומאמרי חכמי מעניני חנוכה ובו דרושי בעניני נישואין.

חלק ז' ששון ויקר. בו ביאור מקראי קודש ומאמרי חכמי מעניני פורים וכלול בו דרושים בעניני חברת נמילות חכמים שנהוג בישראל להתחדש בכל שנה בחודש זה וקצת בעניני מצות מילה.

מאתי הקי שאול בראך מנייסרא

אביד דקהי קאשיצע ומלפנים אביד דקיק קראל ומאנענרארף.

נדפס שדישית בשנת תרע"ז למ"ק

בדפוס המשובח של מויה משה גרינפעלד מיכאלאווע

Druck: von Buchdruckerei Grünfeld, Michalovce.

כתיבת יל עסי שביארתי בחלק שפרי ליון אות ק"ח דגם אם יארע לאדם חיזה דבר שה"י ראוי לשמוח בו חי אפשר לו לשמוח בשלימות כל זמן שרואה שהרבה מאחיו בני ישראל הם שרוין בצער רק אז יהי השמחה שלימה אם כל ישראל יקחו חבל בהשמחה כי כל ישראל הם נאחזים ואגודים יחד וזוה הם דומים לשושנה כי אם מלך אחד יבולו העלין גם הם בצד השני נשאר העלין בשלימותן כבר נאבד השיחות ויפי זהות חלק אחד מהשושנה קרח בלי עלין כן ממש איש הישראלי גם אם יהי מוללח לא ישמה בכל לב אם לא ישמחו גם אחיו בני ישראל. וכן היי הענין צנן פורים שאז שמחו בכל לב כי כל אחד שמח על שהבירו ראה בגדולת מרדכי ובמפלת המן ח"ש שושנת יעקב שהיא נדמה לשושנה שרק אז היא ביופי אם כל עלי שלמי ולכן להלה בלב וגם שמחה בפה בראותם "יחד" תכלת מרדכי פירוש לפי שכל ישראל לקחו חבל בהשמחה וכולם ראו בתגלת מרדכי לזה שמחו שמחה שלימה ועיין בחלק סוכת שלם אות ק"ח:

(מ) בפסוק וירא אליו ה' דרשו הכו"ל שערל חייו וזכה לגילוי שכינה ולכך נאמר בצלעם נוסל וגלוי עיני וגם באברהם הכדיק קודם שנימול נאמר ויפול אברם על פניו ולאחר שנימול וירא אליו ה' יל ויתשב מה דכתיב וירא אליו ה' משונה משאר המקומות כי לפני המולד צער ערלתו נאמר תמיד ויאמר ה' אל אברהם או ה' דבר ה' אל אברהם במחזה ופעם אחת נאמר וירא ה' אל אברם אמנם לאחר המילה נאמר וירא אליו ה' והטעם שחילוק גדול היי בין השנות אברהם מגילוי השכינה קודם שנימול לאחר שנימול והוא דמיון שאם רואה אדם חיזה דבר מרחוק אם שרואה הדבר אין יכול להכיר ולהבחין היטב לא כן אם הדבר פומד לפניו ממש יוכל להסתכל בה היטב ולזה החילוק רמזה התוס"ק כי לאחר המילה וירא אליו ה' פירוש סמוך לו ממש שהוא משל על שראה אז באספקלריא המאירה והיי לו גילוי שכינה מסודרת לא כן לפני שנימול גם אם נראה אליו ה' היי זה על דרך מרחוק נראה לי ה' :

(מב) בפסוק והוא ישב פתח האוהל כחום היום הרניש רש"י למה כתיב ישב חסר יל עפי' מאמר הכו"ל והוצא צבעל הקורים במקומו כי אברהם אבינו יושב על פתח גיהנם ואינו מניח לכנס בו מי שהוא נמול ולכך בא הכתוב להורות לנו מלבד הכוונה הפשוטה גם על דרש הכו"ל ולזה כתיב ישב חסר שאז יש לפרשו גם על העמיד שאברהם ישב על פתח האוהל כחום היום דהיינו הגיהנם שהוא נוער כאש :

(מג) איתא במדרש אברהם אבינו יושב על פתח גיהנם ואינו מניח לכנס למי שנימול ואותן רשעים החוטאים יותר מדאי. מה פושה להן מעביר הערלה מהנפלים ומניחן עליהן ומכניסן. יל דהרמב"ם כתב בטעם מלות מילה שהיא מסוגלת להכחיש כח התאווה והרמב"ן כתב שטעם מלות מילה הוא כדי להראות בזה שאנו עבדי השי"ת כמו שסדרך בעבדי המלך שנושא"י חותם המלך ויבכרין מרחוק שהם עבדי המלך. ויש ראי' לטעם הרמב"ם דהא מדברי המדרש שהבאתי נוכח דבימי חכמי חכמי לא היי מלין הנפלים וכן מצוה"ר להדיח צב"י בהלי מילה. ומעתה אי נימא כהרמב"ן שהוא כחותם המלך היי ראוי למול גם הנפלים כי גם הם זרע קשר המס ולמה לא יהי להם חותם המלך אכלל אי אמרינן בטעם הרמב"ם שהוא להכחיש כח התאווה איש דהא כיון שמחו אין לריבין עוד למילה דהא יש עוד הטעם למעט התאווה. ומעתה יובן דברי

(מא) בפסוק וירא אליו ה' באלוני ממרא פרש"י הוא שנתן לו עלה על המילה לפיכך נגלה אליו בחלקו. הקושיא מפורסמת כי איך יתיפן אברהם עם ממרא אם יקיים מלות סבורה ביה או לא. עוד יליד דהו"ל הוא נתן לו עלה למול מה זה שאמר על המילה. ועוד יליד

שמדרש

ספר

תְּנָא רַבִּי אֱלִיהוּ

הוא הספר הקדוש אשר לימד אליהו הנביא זכור לטוב
להאמורא רב ענן כמבואר במסכת כתובות דף ק"ו ע"א

בשבח הספר ^{אה"ח 1234567} מי יוכל למלל ומעט מנוראותיו יובא כמבוא

ועתה בא למזבח הדפוס כלול בהדרו ומפואר בעדי עדיים.
בבאור רהוש וצח המלוקט ממפרשים רבים וספרים שונים
ובמקומות הטעונים באור פרשתי כפי אשר מיד ה' עלי השכיל.
ונקרא שמו "משנת אליהו".

ועוד נוספו בו מראי מקומות וציונים לספרי חז"ל ולספרי המפרשים
המועילים להבנת הספר הקדוש הזה.
ונוסף עליו הגהה כפולה ומכופלת מווקקת שבעתיים באלפי תקונים
והשבת השמטות הדפוס למקומן על פי כתבי יד הדפוסים שונים
והגהות חכמי הדורות.

ושאר המעלות וההוספות יפורטו במבוא

בחמלת ה' יתברך עלי
ישעי' בלאאמו"ר רבי אליעזר הכהן שליט"א

בני ברק

הוצאה שביעית עם הוספות ותיקונים
שנת זה ספרו של אליהו ז"ל (תשע"ז לפ"ק)

חילופי גירסאות
 (בג) כ"ה כמ"ר וד"ר. כמ"ר
 הוסף: לכן. (כד) כ"ה
 כמ"ר וד"ר. כמ"ר ד"ו:
 עכ"ר. (כה) הנה שמוי
 נוסחאות נחפלה זו נד' נספר
 ליקוני מהרי"ט ס"א (סדר
 זרכום השטר), עיי"ש.
 (כו) כ"ה כמ"ר. נד"ר: יראה
 גמורה על האמת ודובר
 אמת כר, ועס"ה. כמ"ר הגיה:
 יראה גמורה על האמת,
 ומודה על האמת.

בְּרַתָּת וּבְזִיעַ, וַיִּסְתַּפֵּל אָדָם בְּעַצְמוֹ וַיַּדַּע מַה יִּהְיֶה לוֹ
 אַחֲרַי מִיָּתֵהּ. ^{כ"ה}יֵשָׁא אָדָם אֶת עֵינָיו וַיִּסְתַּפֵּל אֶל הַשָּׁמַיִם,
 וַיֹּאמֶר מִי בָרָא אֶת הַכּוֹכָבִים וְהַמַּזְלוֹת בְּרַקִּיעַ, וְנָתַן מְקוֹם
 וְדָרֶךְ וּמְסָלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וְכֵן יִסְתַּפֵּל לְאָרֶץ וַיִּרְאֶה
 בְּמַת מַגְדָּלִים בְּנִתָּה מַלְכוּת כְּרוֹמִי, מִי גָדַעַן וְהַשְּׁלִיבָן
 לְאָרֶץ, וּבְמַת מַגְדָּלִים בְּנִתָּה מַלְכוּת מְדִי, מִי גָדַעַן וְהַשְּׁלִיבָן
 לְאָרֶץ. מִי בָעַט בּוֹ בַּמַּגְדָּל הָרֵאשׁוֹן וְנָתַן רֵאשׁוֹ בְּמְקוֹם
 אֶחָד וְגוֹפּוֹ בְּמְקוֹם אֶחָד, וְעֹשִׂרִים וְאֶחָד מִיֵּל בֵּין זֶה לְזֶה,
 שְׁנַאֲמַר לְבָרֶךְ יְהִנֶּה אֵימָה, אֵימָה סִפְרָ אֵימָה שְׁקָל, אֵימָה סִפְרָ
 אֶת הַמַּגְדָּלִים (ישעיה לז יח).

ציונים
 ויסתכל אדם - לשון זה
 לעיל פי"ח [עג]. מה יהיה
 לו אחר מיתה - ברכות ה'
 א'. מי ברא את הכוכבים
 - ישעיה מ' כ"ו. לעולם
 בו' - כמ"ר אר"ח ס"י מ"ז
 הביא משבלי הלקט שהביא
 זה בשם סדר אליהו רבא,
 ועיין במפרשי הסידור
 שהאריכו בביאור תפלה זו,
 וע"צ במדבש לעולם. [אוה"מ עמ' רע"ג], ומדרש בן סירא (שם עמ' ל"ו). ומודה על האמת - עמש"נ לעיל פי"ג [טן]. ודובר אמת
 אל"ה"ח 1234567
 כלכבו - תהלים ט"ו ב', ועיין בביאור, ולעיל פרק י"ג [טן], דא"ז פ"ב.

[יט] ^{כ"ה}מכאן אמרו: לעולם יהא אדם ירא שמים, ^{כ"ה}ומודה
 על האמת, ודובר אמת בלבבו, ובכל יום ויום ישכים ויאמר:
 רבון

ומודה על האמת - עמש"נ לעיל פי"ג [טן]. ודובר אמת
 כלכבו - תהלים ט"ו ב', ועיין בביאור, ולעיל פרק י"ג [טן], דא"ז פ"ב.

משנת אליהו

אותו הדור הוא אומר לעולם יהא אדם ירא שמים
 בסתר ומודה על האמת וכו', כי על רחמיך הרבים
 וכו', וקדמונינו ז"ל הנהיגו לאומרו בכל יום קודם
 שיתחילו הזמירות וכו', (בית יוסף ס"י מ"ו). ועל
 פי דברי השבלי לקט העתיק בעל זקוקין דנורא
 זצ"ל נוסח זה לתנא דבי אליהו, עיי"ש. ודובר
 אמת בלבבו - הטוב שהוא אומר בלבבו הוא
 אמת, ואינו אחד בפה ואחד בלב. (רש"י תהלים
 ט"ו ב'). ובגמ' מכות (כ"ד א') אמרו: כרב ספרא
 שהיה דובר אמת. ופירש רש"י [והוא מהריב"ן]:
 שרב ספרא היה לו חפץ למכור, ובא אדם אחד
 לפניו בשעה שהיה קורא קריאת שמע, ואמר לו
 תן לי החפץ בכך וכך דמים, ולא ענהו מפני
 שהיה קורא קריאת שמע, כסבור זה שלא היה
 רוצה ליתנו בדמים הללו, והוסיף ואמר תנהו לי
 בכך יותר, לאחר שסיים קריאת שמע אמר לו
 טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה, שבאותם
 דמים היה דעתי ליתנם לך, עכ"ל. (ועיין פי' רשב"ס
 ב"ב פ"ח א', ועיין לעיל פי"ג [טן]). ישכים ויאמר

שתהיה תשוקה עצומה לתורה, לכך אמר שמכאן
 יש ללמוד על החובה ללמוד באימה ביראה ברתת
 ובזיע, שעל ידי זה זוכים ללמוד תורה כראוי.
 (ועיין בציונים). ובזיע - רעד ורעש ונענוע. (ערוך).
 ויסתכל אדם בעצמו - בא ליתן עצה כיצד ירכוש
 אדם מדת היראה, ואמר שעל ידי שיתבונן מה
 יהיה לו לאחר מיתה, ויסתכל גם בגדלות הבורא
 שברא בריאה נוראה כזו, ואת העונש לעוברים
 על רצונו יתברך, מתוך כך יהא ירא שמים.
 במגדל הראשון - של דור הפלגה. (טובי חיים).
 איה סופר את המגדלים - מפרש את הפסוק,
 איה הוא מי שיוכל לספור כמה מגדלים החריב
 השי"ת על שמרדו בו. [יט] מכאן אמרו -
 כיון שהורה את גודל החיוב ללמוד תורה מתוך
 יראת שמים, מוסיף ואומר עוד עניינים הנצרכים
 להשגת התורה. לעולם יהא אדם כו' - כתוב
 בשבלי הלקט (ס"י ו'): תניא בסדר אליהו רבא
 העטופים ברעב בראש כל חוצות, אין רעב אלא
 מדברי תורה, שנאמר לא רעב ללחם וגו', ועל

חילופי גירסאות
(כז) מכלן עד "ענת הים" לי
כ"י"ר ו"י"ר. וז"ע הוספו
מהקדמו.

ציונים

ומותר האדם מן הבהמה
אין - קהלת ג' י"ט, ועיין
לעיל פרק י"ז [כז], סא"ז
פרק כ"ד [כז] ומש"נ שם.
שנשבעת לו בהר המוריה -
אוצר החכמה כ"ב ט"ז.
שמהבתך שאהבת אותה
כו' - ביאור עמוק בזה עיין
בליקוטי הגר"א בסו"ס
יצירה (ד"ה טעם). קראת
את שמו ישראל - שם ל"ה
י' וישורון - דברים ל"ג
כ"ז, (ועיי"ש באדרת אליהו
להגר"א רצ"ע, וע"ע משנת
ר"א פ"ח [עמ' קנ"ג]).
פעמיים בכל יום - עיין
סא"ז פכ"א [ד], ופרק כ"ב
[כז], ב"ר פצ"ה ג', שהשי"ד
פ"ז [י"א], איכ"ר פ"א מ"ב,
ופ"ג ח', וזה"ק ח"ג דף
דנ"ו ב', שמע ישראל -
דברים ר' ד'.

רבון כל העולמים, ואדוני הארונים, לא על צדקותינו אנחנו
מפילים תחנונינו לפניך, כי על רחמיך הרבים, מה אנו,
מה חיינו, מה חסדנו, מה צדקותינו, מה ישועתנו, מה
כחנו, מה גבורתנו, מה נאמר לפניך ה' אלהינו ואלהי
אבותינו, הלא כל הגבורים באין לפניך, ואנשי השם בלא
היו, וחכמים פבלי מדע, ונבונים פבלי השכל, פי רב
מעשיהם תהו, וימי חיהם הקל לפניך, ומותר האדם מן
הבהמה אין, פי הכל הכל.

אבל אנחנו עמך בני בריתך, בני אברהם אברהם, שנשבעת
לו בהר המוריה, זרע יצחק יחידו, שנעקד על גבי המזבח,
עדת יעקב בנד בכורך, שמא אהבתך שאהבת אותו, ומשמחתך
ששמחת בו קראת את שמו ישראל וישורון.

לפיכך אנחנו חייבים להודות לך ולשבחך ולפארך ולברך
ולקדש ולתן שבח והודיה לשמך, אשרינו מה טוב חלקנו,
ומה נעים גורלנו, ומה יפה ירשתנו, אשרינו שאנו משפיקים
ומעריבים ערב ובקר, ואומרים פעמים בכל יום שמע
ישראל

משנת אליהו

נמלכים על האדם למיתה. (סא"ז פרק כ"ד). בני
בריתך - שכל עם ישראל כרתו ברית עם הקב"ה,
כמו שנאמר (דברים כ"ט י"ג): ולא אתכם לבדכם
אנכי כורת את הברית הזאת וגו'. כי את אשר
ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו ואת
אשר איננו פה עמנו היום. ישראל - לשון שר.
(ראה בראשית ל"ב כ"ט). וישורון - לשון חם
וישר. (ומכ"ן דברים כ"י). לפיכך - מתוך המעלה
הגדולה שיש לנו שאנו בני האבות שהשי"ת בחר
בהם וחיבב אותם, ואם כן ודאי יש חובה להודות
על כך ולשבחו. אשרינו מה טוב חלקינו -
שאין בעם ישראל קסמים וניחושים כמו שיש
אצל הגוים. (כן נראה שפירש הגר"א באד"א במדבר
כ"ג כ"ג). ומה נעים גורלנו - שיש בנו תורה
ומעשים טובים. (שם).

זה גם שייך לענין קניית התורה, שבתפלה זו
רוכש את מדת הענוה, ואף מעורר רחמים על
כלל ישראל, ועל כבוד שמים, וזה דרך בטוחה
להשגת רוח הקודש, וכמבואר לעיל פרק ד' [ז].
לא על צדקותינו - כי לא על משענת צדקותינו
אנחנו מפילים תחנונינו להיטיב לנו, כי על רחמיך
באנו. (רש"י דניאל ט' י"ח). מה אנו - פירוש
שגופינו מוגבל מאד ביכולת להשיג בתורה
ומצות. מה חיינו - ועוד שימי חיינו קצרים
מאד, ומעט מאד אפשר להספיק בהם. מה
חסדינו - שגם החסד שאנו כן עושים, הרי זה
לקוי מאד. ואנשי השם - פירוש אנשים נודעים
ומפורסמים. תהו - לשון תימה ושממון. (רש"י
בראשית א' ב'). ומותר האדם מן הבהמה אין
- שכשם שנמלכים על הבהמה לשחיטה, כך

ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

אתה הוא עד שלא בראת את העולם, ואתה הוא משבראת את העולם, אתה הוא בעולם הזה, ואתה הוא בעולם הבא, קדש את שמך על מקדישי שמך וקדש את שמך בעולמך, ובישועתך תרום ותגביה קרננו, ברוך אתה ה' המקדש את שמך ברבים.

אתה הוא ה' אלהינו בשמים ובארץ, ובשמי השמים העליונים, אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון, ומבלעדך אין אלהים, קבץ קוויך מארבע בנפות הארץ, כרי שיכירו וידעו כל באי עולם כי אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ, אתה עשית את השמים ואת הארץ, את הים ואת כל אשר בם, ומי בכל מעשה ידך בעליונים או בתחתונים שיאמר לך מה תעשה, אבינו שבשמים עשה עמנו צדקה וחסד, בעבור שמך הגדול שנקרא עלינו, וקיים לנו ה' אלהינו מה שכתוב בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם, כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ, בשוכי את שבוטיכם לעיניכם אמר ה' (צפניה ג כ).

חילופי גירסאות
(א) טקס מכ"ר.

ציונים

אתה הוא כו' - מדרש אלפא ביתא דר"ע (אוה"מ עמ' ת"י). ברוך המקום - לקמן ריש פרק כ"ה, וריש פרק כ"ו (כל הלשון). וקנה אותם קנין - סא"ז פרק ט' [א], ופרק י"ז [טו]. אבות פ"ו מ"א, פסחים פ"ו ב', תנח"ך האזינו סי' ר', רש"י שמות ט"ו ט"ז.

1234567

פרק בב

[א] הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך וגו' (שמות כ. ב). ברוך המקום ברוך הוא, שבחר בהן בישראל יותר מכל [באי העולם, ומכל] מעשה ידיו, וקנה אותם קנין

גמור

משנת אליהו

לטובה לישראל, ופתח תחלה בברכת ה' להודות לו על כל הטובות שעושה עם ישראל וכמו שמבאר והולך. וקנה אותם קנין גמור - שחשובים בעיניו לקרותם קנין לו, כאדם שטורח לקנות דבר החביב לו. (רש"י פסחים פ"ו ב').

שזכינו לנבואה ורוח הקדש. (שם). קדש את שמך - שעל ידי שהקב"ה נוקם ברשעים מתקדש שמו יתברך.

פרק בב [א] ברוך המקום ברוך הוא - בא לפרש הפסוק "הנה אנכי שולח מלאך לפניך", שהוא

ישמח משה במחנת הלך

ספר

ישמח משה

על ספר

בראשית שמות

הכינו וגם חקרו כבוד הרב הגאון הגדול חריף ובקי הצדיק הקדוש, בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, אור ישראל וקדושו, רכבו ופרשו, מאור הגולה

מו"ה משה איש האלהים מייטלבוים זצוק"ל

אב"ד דק"ק אוהעל

(בעהמ"ח ס' שו"ת השיב משה וס' תפלה למשה על תהלים)

יוצא לאור מחדש בעזה"ת, באותיות מאירות עינים, עם הרכה תיקונים

והוספות חשובות כאשר עיניכם תחוינה מישרים.

ע"י נכד הגה"ק המחבר זי"ע

שמואל מייטלבוים

ברוקלין, ניו יורק

שנת תשנ"ח לפ"ק

כי עבד נאמן קראת לי

צדיק כהמ"ר יפ"ח לא"ו כלבתי ישגיל

ל משה משה משה משה

אמרו רז"ל (ספ"ה ח' ע"א) כל המתגאה אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, וההיפך בעונה כתיב (ישעיה נ"ו טו) ואשכון את דכא וגו'.

ועל דרך זה יתפרש בדורותיו את האלקים התהלך נח, כי דור אנוש מלקו שכינתו לרקיע ראשון, ודור המבול לרקיע שני כמבואר במדרש (ב"ר פ"ט ג), ועיין בסנהדרין דף ק"ח ע"א שעיקר החטא מדור המבול נצמח מחמת שנתנאו בשביל טובה שהשפיע להם, אבל הוא התהלך את האלקים, מצד ואשכון את דכא, והבן.

*

צדיק תמים היה בדורותיו. ולהלן (נח ז א) נאמר כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה, ולא נאמר תמים, וידוע מה שדרשו רז"ל (עירובין י"ח ע"ב), וגם אני כבר פרשתי בו, וכעת לחדש באתי. וגם לי שב הדקדוק דתיבת לפני הוא כשפת יתר. וגם להבין מה דדייק לומר בדור הזה, ולהלן אומר בדורותיו.

והנ"ל בזה, על פי מ"ש במדרש (פר' ל"ב סי' א') ואני ברוב חסדך וגו' (תהלים ה ח), ואני כאשר עשו כן עשיתי וכו', עיי"ש, והוא תמוה. ועיין בגזר הקודש, ותורף דבריו על פי המבואר בפרשה כ"ט (סימן א) אונקיא אחת של זכות וכו', עיי"ש. דמתחלה לא היה נח זכאי שלים רק קצת, ומכל מקום היה צדיק יותר מכל בני דורו, לכך בחר בו השי"ת והשרה שכינתו עליו, ועל ידי תוספות קדושה וטהרה מלעילא נעשה צדיק תמים. וחיינו שאמרו (עין ב"ר פ"ל יא) שצריך סעד לתומכו, עיי"ש.

ועל פי זה יתבאר דאין כאן סתירה, דהפסוק אומר איש צדיק תמים היה בדורותיו, כי ככל הדורות שהיה חי היה כן באמת, רק את האלקים וגו' כפירוש רש"י שהיה צריך סעד לתומכו. אבל כאן שהיה השי"ת אומר הטעם

17 שהצילו בדין, שלא יהיה קשה כלום משא פנים וכו', לא שייך לומר כי אותך ראיתי צדיק תמים, דהא גופא קשיא כלום משא פנים וכו', דהרי זה דהיה צדיק תמים לא היה מעצמו רק בעזר השי"ת, ואם היה עוזר לאיש אחר היה גם כן צדיק תמים. לזה אמר כי אותך ראיתי צדיק "לפני", ר"ל קודם שהתחלתי לעזרך, (כמו שפירש הפ"ז (א"י"ח סי' תקפ"ה סק"ו) מכל חטאתיכם לפני ה' תמחרו (אחרי מו ל), וכמו שכתב (כא י"ד) לפני לא היה כן ארבה כמוהו). ולכך לא נאמר תמים, כי קודם שעזרו השי"ת לא היה לו שם תמים. וזה מדוייק בדור הזה, דלכך עזרתך כיון שהיית מעצמך הצדיק בדור הזה הגון מכל בני דורך, אבל אחר כך בכל הדורות שהיה - כי היה נח חי בכמה דורות - היה צדיק תמים, לכך נאמר שם בדורותיו, והבן.

*

ד בדורותיו. פירש רש"י יש דורשין לשבח → ויש דורשין לגנאי וכו', עיי"ש. ואני אומר דאלו ואלו דברי אלקים חיים. וגם לי שב הכפל כיון שכבר אמר צדיק תמים היה, שוב אין צריך לומר את האלקים התהלך.

והנ"ל בזה, כי בעל מעשים טובים ורוכו לשמח יקרא צדיק, אף שיש בו מהתערבות החונף מעט דהיינו שנהנה מהשבח שישבחוהו בני אדם על מעשיו, מכל מקום עיקר עשיתו לשמו ית', ואף אם לא היה נודע כלל לשום אדם, גם כן היה עושה לשמו ית' המעשה הטוב שהוא עושה, רק כשעושה בפני בני אדם כא לו בלבו קצת מחשבה מהתפארות שישבחוהו על זה. אך איננו מגדר השלם עדיין, רק בשכל מעשיו הוא בגדר יחוד המעשה רק לשמו ית' בלי תערובות כלל וכלל, אף כשעושה בפני רבבות עם מחשבתו זכה לאלקים, ואין בלבו כלל וכלל שום מחשבה מהתפארות ושבח בני אדם כי דבק באהבתו ית' עד שהכל כלא קמיה, הוא בגדר השלם ונחשב מבני עליה.

והעושים רק להתפארות הם בבחינת רשעים: והנה ביארתי על פי זה במקום אחר אמרם ז"ל (עירובין י"ט ע"א) אפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרימון, (ותמצאהו בפרשת בראשית בפסוק והארץ היתה תהוה) עיי"ש.

← **והנה** לפי השקפה הראשונה העושה בסתר משובח יותר מן העושה בגלוי, לפי שהעושה בסתר אינו עלול להתערב בו סינים ממלאכת החונף, לכך נוסח אשכנזי הוא לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי, אבל נוסח ספרד הוא לעולם יהי אדם ירא שמים בסתר ובגלוי והוא נכון לעג"ד, דאם עושה בגלוי ובפרסום מעשים טובים כמו בסתר בלי מחשבת חוץ, **הנא** המדריגה הגדולה שבגדולות והוא העבודה האמיתית, שבסתר דבר קל הוא להיות זך כלו **סיג**, אבל בפרסום ובגלוי דבר קשה מאוד הוא, ועל אופן זה היא חיוב עבודה שלא ישקוט ולא יניח מעבודתו ית', הן כשהוא לבדו ואין איש אתו, והן כשהוא בתוך רבוי עם, כי לא מראש בסתר דברתי (ישעיה מז מז), רק כל מה שיכול להיות בהצנע ולא יתוודע לבני אדם יעשה בהצנע, כאמור (סיכה ו ח) והצנע לכת וכו', ולא ישתדל להודיע מעשיו לבני אדם כי זה מעצת החונף, אבל במה שלא יוכל להסתיר לא ימנע מהטוב משום זה, רק ידבק באהבתו ויכריח עצמו להיות כוונתו זכה לשמים, וכן מחויבים אנחנו ללמוד תורה ברכים ולקדש שמו ית' ברכים.

זוה כוונת הפסוק (אמור ככ לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל, דדרשו רז"ל (ברכות כ"א ע"ב) כל דבר שבקדושה לא יהיה בפחות מעשרה מאי מעמא אתיא תוך תוך, כתיב הכא בתוך בני ישראל, וכתיב התם (קרה מז כא) הבדלו מתוך העדה, והוא מופנה לגזרה שוה כמבואר במסכת ברכות. L

י"ש לדקדק, נהי דהוצרכה התורה הקדושה לכתוב תיבות מיותרות לגזרה שוה, אכתי היה ראוי לכתוב מבין העדה וגו', וכן ונקדשתי בין בני ישראל, והוי גם כן מופנה לגזרה שוה וזה היה נאות יותר לפי הפשט, דתוך מאי בעי הכא, דתוך הוא לשון פנים כמו שנאמר (שמיני יא לג) אשר יפול מהם אל תוכו, וכן בכמה מקומות ששינינו תוך אצל כלי, וכן ונתתי משכני בתוכם (כתובתי כו יא) פירש האלשיך בתוכם ממש, וכן (תרוסה כח ח) ושכנתי בתוכם, וכן אמרו רז"ל (ברכות כ"ח ע"א) מי שאין תוכו כברו, אלמא דהתוך נאמר על הפנימיות.

והנלע"ד בזה דהפסוק מורה על זה שכתבנו, דהיינו שיהיה בפרסום כמו שנלמד מגזרה שוה, ואף על פי כן יתקדש בתוכיות הלב, וצדקו שניהם יחדיו הגזרה שוה והפשט, והוא העבודה המעולה והבן, דהתיבה המורה על הפרסום הוא מורה גם כן על ההצנע. ועל פי זה יוכנו דברי רז"ל באמרו מי שאין תוכו כברו, ופירש בו מהר"א שוחט מזארוויץ הובא בהקדמת ספר שפת אמת על משלי, וז"ל, תוכו הוי"ה באמצע, כברו הוי"ה מבחוץ, או נגלהו ונסתרו לשמו ית', אין טוב מזה, עכ"ל וש"י. והוא הדבר אשר דברנו, שאף בדבר הנגלה יתקדש תוכו ויהיה תוכו רצוף אהבה והבן, דהלא לכאורה קשה דאין צריך לומר רק התוך שיהיה טוב, דאם הפנימי טוב החיצון לא כל שכן, ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, והבן.

והנה בדורו של נח שהיו רשעים לא היה אז שום התפארות בעבודת ה', שהרי לא היה חשוב בעיניהם כלל, ומי שהלך אז בדרך הישר בודאי היה בשלמות רק לשמו ית'. וזה מאמר הפסוק על נח איש צדיק תמים היה היינו שלמות, והמופת כי בדורותיו את האלקים התהלך נח ולא היה אז שום התפארות, ואם כן בדורותיו נדרש לשבת, אך אליה וקוץ בה.

19

ורואה במעשיו, מיד יגיע אליו היראה והכנעה
בפחד השי"ת. ואם כן התרגום מפרש שפיר
על הפסוק את האלקים וגו', בדחלתא דה' הלך
נח, כנ"ל.

*

ועל דרך רמו נ"ל לפרש אלה תולדות
נח וגו', על פי מ"ש לפרש הפסוק
(משלי ט"ו כ"ד) אורח חיים למעלה למשכיל
למען סוד משאול ממה. כי אית יראה עילאה
בגין דאיתו שרשא ועקרא דכל עלמין ולא מפחד
העונש, ויראה תתאה דהיינו יראת העונש (עיי'ן
זוהר הקדמה דף י"א ע"ב). והנה הירא רק מעונש אינו
שומר עצמו רק ממעשה, דאין השי"ת מעניש
על המחשבה, דמחשבה רעה אינו מצטרף
למעשה (קידושין ל"ט ע"ב), מה שאין כן מי שיש לו
יראה עילאה שומר עצמו גם מהרהור, דכאמת
גם בזה ממרה פי המלך ית"ש, רק דבחסדו
אינו מעניש, עיי'ן בנועם מגדים (ריש פרשת
בראשית) על הפסוק (תהלים ק"א א) הללו את ה'
כל גוים וכו', עיי"ש.

והנה אף דאינו מעניש על המחשבה, מכל
מקום ירושת חיים אמיתים הוא ודאי
על ידי דבקות ה' לבל יפרד ממנו, כאמור (ואתחנן
ד' ז) ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים בולכם
היום, ולא המטמא מחשבתו. והנה נקיות
המחשבה בא מהשכלה בעומק התורה כמבואר
שם בספר הנ"ל בשם הרמב"ם (חל' איסורי ביאה
פכ"ב הל' י"ח), ועיי'ן שם מ"ש המליצה נפתולי
אלקים נפתלתי (ויצא ל"ח) שכאתי לדבקות הכורא
ב"ה, עם אחותי עיון וברירות התורה על דרך
אמור להכמה אחותי (משלי ז' ד, שבת קמ"ה ע"ב), וגם
יכולתי ליצר הרע כמ"ש (סוכה נ"ב ע"ב) משכחו
לבית המדרש אם אבן הוא נימוח, עיי"ש. גם
מ"ש על הפסוק (תהלים ק"ט צח) מאויבי תחכמני
וגו', עיי"ש היטב. והנה לעיל כתיב (משלי טו פ'
ט"ז) טוב מעט ביראת ה' וגו', ועל זה אמר
אורח חיים למעלה, ר"ל דלענין קניית אורח

דבדורותיו לא היה מקום להתפארות, והיחוד
מעשה לשמו ית' בזה הוא דבר קל כמ"ש, על
כן יש בו ג"כ לגנאי, והבן.

והתרגום יונתן בן עוזיאל דפירש על פסוק
צדיק תמים, גבר זכאי שלים
בעובדין טבין, נראה דמפרש צדיק על עסקי
חובות חלבכות באמונה האמיתית, ותלוי בו
היחוד והיראה והאהבה וכל חובות חלבכות,
ונקרא צדיק כמו שנאמר (חבקוק ב' ד) וצדיק
כאמונתו יחיה, כי בדור אנוש התחילו למעות,
והיינו זכאי לשון זך ר"ל זך הרעיון. ותמים
מפרש על חובת האברים שנשלם במעשים
טובים, והבן. L

*

את האלקים התהלך נח. פירש רש"י שהיה
צריך מעד לתומכו. הנה אין לך פסוק
שאין כל גופי תורה או עבודה תלוין בו, וכאן
למדנו אורחות חיים שאין הקב"ה עוזר רק
להעזורין לעצמן השי"ת תומכן, והרמו לזה דוד
המלך ע"ה שכל תפלותיו היה הכל צריך גבוה,
וסתם ישועה ששואל היינו במילי דשמיא, אמר
(תהלים ס"ג) ישועתך אלקים תשגבני, והר"ת הוא
אתי, ר"ל שאין לקוות בזה הישועה מהשי"ת
לבד, כי הבחירה נתונה לאדם, רק הבא לפהר
מסייעין לו (שבת ק"ד ע"א), והבן.

והנה בתרגום אונקלס על פסוק את האלקים
התהלך נח, מפרש בדחלתא דה' הלך
נח. ויש להבין איך יתפרש את האלקים
"בדחלתא" דה', וכי את לשון יראה הוא. והנ"ל,
דהפירוש הפשוט של את האלקים התהלך נח
הוא, שקיים שויתי ה' לנגדי תמיד (שם ט"ח), ובכל
מקום שהולך ה' עמו והוא לנגד עיניו תמיד,
ותועלת היוצא מזה שמקיים שויתי וכו' הוא
כמבואר במורה (ח"ג פ"ב) ומביאו הרמ"א באורח
חיים (ס"א א' סעיף א') בהג"ה, וז"ל, כשישים
האדם אל לבו שהמלך מלכי המלכים עומד עליו

20

יְתִיב בְּלָעַם בְּרַעְיוֹר הַלֵּא
 גְּבוּרִין אֲתַעְבִּידָא לְכוּן מִמִּישַׁר
 שְׁטִין עַד בֵּית גְּלָגְלָא בְּדִיל
 לְמִידַע זְכוּתָא דִּי: (ח) בְּמָה
 אֲפִלַּח קָדָם יְיָ אֲשֶׁתְּעַבֵּד
 לְאֵלֵהָא דְשִׁכְנַתָּה בְּשֵׁמָה
 מְרוּמָא הָאֲפִלַּח קְדָמוּהִי בְּעִלּוֹן
 בְּעִלְיָן בְּנֵי שְׁנָא: (ט) הִתְרַעֵי
 יְיָ בְּאֲלֵפֵי דְכָרִין בְּרַבְבַּת גְּחִלִין
 דְּמִשַׁח הָאֲתָן בּוֹכְרֵי חֶלְף חוּבֵי
 חֲבוּבֵי מְעֵי חֶלְף חֲטָאֵי נַפְשֵׁי:
 (ט) הִתְחַוָּה לְךָ אֲנָשָׂא מַה טַּב
 וּמָה יְיָ תִּבְעֵ מִנְךָ אֵלֵהִין

הַגְּלָגֶל לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת יְהוָה:
 וּבְמָה אֲקַדְמֵם יְהוָה אֲכַף לְאֵלֵהִי מָרוֹם
 הָאֲקַדְמֵנוּ בְּעוֹלוֹת בְּעִגְלִים בְּנֵי שְׁנָה:
 וְהִירְצָה יְהוָה בְּאֲלֵפֵי אֵילִים בְּרַבְבוֹת
 גְּחִלֵי-שָׁמֶן הָאֲתָן בְּכוּרֵי פִשְׁעֵי פְרִי
 בְּטֵנֵי חֲטָאת נַפְשֵׁי: (ח) הַגִּיד לְךָ אָדָם
 מַה-טוֹב וּמָה-יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם-
 עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאֵהֶבֶת חֶסֶד וְהִצַּנַּע

תולדות אהרן

רש"י

סנהדרין קה עכו"ם ד זוהר בהר: במה אקדם. עקירה שער נז: מה טוב. טובה מט מכות כד: עשות משפט. עקרים מג פ"ל: והצנע

סס את הארץ: (ו) אכף. אהיה כפוף: (ז) גחלי שמן. למנחות: האתן בכורי. קרבן לפשעי:

(ח) הגיד. הקצ"ה לך אדם מה טוב לך לעשות: והצנע לבת. ת"י הוא לנוע למיכה גדחלל דאלהך, ד"ל והלנע לבת לל כמדת הקצ"ה מדת צער ודס מדת צער ודס אדם מצי"ש את חזירו וצל לפייסו ואומר לו איני מתרצה לך עד שיצא פלוני ופלוני שצויתני לפניהם חלל הקצ"ה אין חפץ חלל שישוב

(ט) חזירי. הקצ"ה לך אדם מה טוב לך לעשות: והצנע לבת. ת"י הוא לנוע למיכה גדחלל דאלהך, ד"ל והלנע לבת לל כמדת הקצ"ה מדת צער ודס מדת צער ודס אדם מצי"ש את חזירו וצל לפייסו ואומר לו איני מתרצה לך עד שיצא פלוני ופלוני שצויתני לפניהם חלל הקצ"ה אין חפץ חלל שישוב

מצודת ציון

מצודת דוד

(ח) אקדם. אבוא לפניו וכן לא יקדמנה מגן (ישעיה ל"ז): אכף. מלשון כפיפה והכנעה: (ט) הירצה. מלשון רצוי: ברבבות. רבבה הוא עשרת אלפים: פרי בטני. הם הבנים: (ח) והצנע. מלשון

ידיו מכס עד שהביא אתכם אל הארץ: למען דעת. כל הטובה הזאת עשה עמכם למען תדעו צדקות ה' שעושה לפניכם משורת הדין: (ו) במה אקדם ה'. הוא מאמר הנביא בשם ישראל לומר הנה באמת הרבה טובה עשית עמדי ובמה אתרצה לבוא לפני ה' ובמה אהיה כפוף ומוכנע לאלהי מרום ר"ל מהו התשורה שאביא לו: האקדמנו. וכי אבוא לפניו בעולות מן העגלים בני שנתם שהם היותר טובים ונבחרים וכאלו יאמרו וכי צריך הוא לתקרבות וכי תועלת יש לו בהם: (ז) הירצה. וכי ירצה ה' בכמה אלפי אילים לקרבנות וברבבות גחלי שמן לצקת על המנחות: האתן. וכי אתן לו בכורי לקרבן על כי מחל פשעי וכי אתן פרי בטני מיתר בני על כי כפר חטאת נפשי וכאלו ישאלו אם כן מהו הגמול שאעשה לו: (ח) הגיד לך אדם. כאלו הנביא משיב אתה בן אדם הנה מאז הגיד לך ה' מה טוב בעיניו ומהו הדבר אשר הוא דורש ושואל ממך: כי אם. ר"ל אין שום דבר כ"א לעשות משפט ולאהוב את הצדק

ביאור המלות

גיא חזיון - מלבי"ם

ביאור הענין

השטים עד הגלגל, ומ"ש הגיד שהוא עבר נסתר, קשה ומורד?, ולמ"ש שערור מן השטים עד הגלגל הגיד לך, תשובה על שאלתך מה טוב: (ח) אכף. נפעל משורש כפף: (ט) פשעי, חטאת נפשית. פשע הוא המרד, וחטאת הוא הבא ע"י שגגה או התאוה, וע"כ ייחס בן הבכור אל הפשע, ופרי בטן הקטנים אל החטאת: (ח) הצנע. הצנוע בא הפך הודון (משלי י"א ב'), הוא שיסתיר פניו

את משנה התורה והגיד להם מה טוב ומה ה' דורש מאתם שאינו דורש עבודות קשות וקרבנות וזבחים, (כי בספר משנה תורה לא האריך בדיני הקרבנות) ואינו רוצה רק שיעשו משפט וחסד, וזה היה מן השטים ועד הגלגל, כי בשטים החל משה לבאר להם את משנה התורה ואחרי מות משה עד בואם לגלגל שנעשו להם נסי הירדן וראו ששב שכנית ה' להיות אתם, דבר ה' אל יהושע וצוהו על משמרת התורה ושמירת מצותיה ולא

הלאה אותם בשום עבודה קשה, עד שבאו לגלגל ששם צוה שימולו שנית ושיעשו את הפסח, שהיה עבודה קשה, אבל עד שבאו לגלגל לא בקש מהם שום דבר עבודה, וי"ש מן השטים ועד הגלגל הגיד לך אדם מה טוב ושה' אינו דורש מעמך שום דבר עבודה קשה כי אם עשות משפט וכו', למען דעת צדקות ה' ובוה תדע צדקות ה' שאינו מכבד על האדם עבודות קשות להלאותו: (ח) במה אקדם ה', מספר במאמר מוסגר, מה שאמרו ישראל או אחרי שנכשלו בשטים בבעל פעור, הם שאלו, במה אקדם ה'

21

לָכֶת עִם-אֱלֹהֶיךָ: פ קוֹל ה' יְהוָה לְעִיר
 יִקְרָא וְתוֹשִׁיָה יִרְאֶה שְׂמֹךְ שָׁמְעוּ מִפֶּה
 וּמִי יַעֲדָה: י עוֹד הָאֵשׁ בֵּית רָשָׁע
 אֲצִרֹת רָשָׁע וְאִיפֹת רְזוֹן זְעוּמָה:

לְמַעַבְד דִּין דְקָשׁוּט וּלְמַרְחָם
 גְּמִילוֹת חֶסֶד וְהוֹי צְנִיעַ
 לְהִלְכָה בְּדַחְלָתָא דְאֱלֹהִי:
 (ט) קֹל גְּבִיָּא דִי עַל קִרְתָּא
 מִכְלָן וּמִלְפִיָּא דְחִלְיָן לְשִׁמְעָא
 שְׁמַע מִלְפָּא וּשְׁלִטוּנָא וּשְׂאֵר
 עֲמָא דְאֶרְעָא: (י) עוֹד הָאֵית
 עוֹד הָאֵית

רש"י

כמו שמתחיל ומסיים שמו התורה מנילו
 מגיהנס: (י) עוד האש בית רשע אוצרות
 רשע. ה"א האש נקודה פתח לפי שהיא תמוה
 וכן פירושו עוד ל' אורך ימים הוא, האש כמו
 היש (וצד"ה א ב) מנינו אישי אצי דוד צמקום
 ישי אף כאן אש צמקום יש וכן (צשמאל צ יד)
 אש אש להמין ולהשמאל אש יש להאמין
 ולהשמאל, וי"ת כן האית שיעלה בלצצכס
 שיתקיים צית רשע לאורך ימי' ואוצרות רשע:
 ואיפת רזון זעומה. מדה קטנה שעשיריכם
 מרמים זה העניים ומציאין אותן לדי רזון והוא

אלו צינו לצין ענמו: (ט) קול ה' לעיר יקרא. קל
 נציא דה' על קרתא מכריזין להם תשובה:
 ותושיה יראה שמך. ותושיה קורא להם הנציא
 אשר רואה את שמך אשר נותן לב להתבונן
 ולראות דרכך ותושיה מוסב על מקרא שלמעלה
 הימנו: שמעו מפה ומי יעדה. הטו און ושמעו
 מטה הפורענות אשר תרדה אתכם שהנציאים
 מתרים צכס ושמעו מי הוא אשר יעד אותו
 הפורענות אש יכולת צידו לקיים מה שגוזר
 ויונתן לא כן תירגס. (ותושיה יראה שמך. מכאן
 שכל מי שאומר בכל יום מקרא המתחיל ומסיים

מצודת ציון

צניעות והסתר: (ט) ותושיה. ר"ל ואיש תושיה כמו ואני תפלה
 (תהלים ק"ט) והראוי איש תפלה ותושיה הוא ענין חכמת
 התורה והוא מלשון יש כי ישנה לעולם ולא תשוב לאין כיתר
 הדברים וכן יצפון לישרים תושיה (משלי ב): יראה. מלשון
 ראייה: יעדה. ענין הזמנה וקביעות כמו שם יערה (ירמיה מ"ז):
 (י) האש. היא כמו היש וכן אם אש להאמין (ש"ב י"ד): בית
 רשע. כמו בבית: ואיפת. שם מדה: רזון. מלשון רוות וכחשות
 ואמר בדרך שאלה על החסרון: זעומה. מלשון זעם ובעס:

המיועד' היא גדול' וחזקה והמייעד הוא בעל היכולת והיה א"כ מהראוי שמאד יתדרו וישובו אל ה': (י) עוד האש.
 ר"ל עכ"ז ראו עוד האם יש בבית רשע אוצרות הרשע שאסף בגזל ועושק או אם החזיר לבעליו וכאומר הלא עם כל
 זה לא שב ולא החזיר העושק: ואיפת רזון זעומה. ר"ל ראו אם עדיין בביתו איפה כתושה וחסרה להונות בה הבריות

מצודת דוד

וללכת עם אלהיך בדרכי מצותיו בצנעה לא בפרסום רב
 ולהתייהר: (ט) קול ה' לעיר יקרא. הנה קול ה' קורא
 להעיר המיוחדת היא ירושלים אליה יקרא לעורר אנשיה
 לתשובה: ותושיה יראה שמך. ר"ל הקול ההוא בא ע"י
 איש תושיה הרואה את שמך ומתבונן כך הוא הנביא
 המתבונן בשם ה': שמעו מפה. וכה יאמר שמעו המטה
 המוכן להכות ר"ל הבינו גודל הפורעניות המוכן עליכם
 ומי הוא המייעד אותה הלא ה' שהיכולת בידו וכאומר
 הנה הנביא הוא הקור' הנאמן במאמרו והפורעניות

מהר"י קרא

מזמן אותה לכם כי אם הקב"ה שלא תנצלו ממנה. והאומות הם
 מטה זעמו של הקב"ה שמשלחם בישראל. וכן הוא אומר הוי
 אשור שבט אפי ומטה הוא בידם זעמי: (י) עוד האיש בית רשע.
 האיש כמו היש. כתרגומו האית בית רשיעא. כלומר היעמד בית
 רשע שהוא מלא אוצרות רשע נכסים שקנה ברשע ובגזל וכחמס:

לכת עם אלהיך. וכן הוא אומר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל
 מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בדרכיו: (ט) קול ה' לעיר
 יקרא. הקב"ה מכריז על עיר ירושלי'. קול על עונותיה. ותושיה
 קורא הקב"ה ביד הנביאים שהם יראי שמו וחושבי שמו: שמעו
 מפה ומי יעדה. הוא הקורא שתשמעו למטה מי יעדה עליכם ומי

מנחת שי

פרשת לך על אברכה מברכיך: (י) האש בית רשע. חסר יו"ד ובמסורת ב' פתחין חד חסר וחד מלא והמלא הוא האיש כמוני יברח נחמיה ו'

קדם יי וקרנא לא תתנון מהון על
 מדקא קדם יי: כג ותור ואמר זתיר
 ותסיר נדבא מעדד ימיה ולנדרא לא יתי
 לרעוא: כד ודי מרים ודי רסים ודי שליף
 ודי גזיר לא תקריבו קדם יי ובארצבון לא
 תעבדון: כה ומן בר עממין לא תקרבון יח
 קרבו אלהבון מפל אליו ארי חבולקון
 קהון מומא קהון לא לרעוא יהון לבון:
 כו ומליל יי עם משה למימר: כז תור או
 אמר או עזא ארי ותיליד ויהי שבקא יומין
 בתר אמיה ומימא תמינאה ולהלא יתריע
 לקרדא קרנא קדם יי: כח ותורקא או
 שימא לה ולקרה לא תקסון ביימא תד:
 כט וארי תקסון נקסת תודקא קדם יי
 לרעוא לבון תקסניה: ל ביימא יהוא
 ותאכל לא תשארון מניה עד צפרא אגא
 יי: לא ותשרון פקודי ומעבדון יתהון אגא
 יי: לב ולא תחללון ית שמא דקודשי
 ואתקדש בגו בני ישראל אגא יי
 מקדשכון: לג דאפיק יתכון מארעא
 דמצרים למקדי לבון לאלקא אגא יי:
 א ומליל יי עם משה למימר: ב מליל עם
 בני ישראל ומימר להון מועדיא דיי די
 1234567.n"m

או שבור או תרוץ או יפלת או גרב או ילפת
 לא תקריבו אלה ליהוה ואשה לא תתנו מהם
 על המזבח ליהוה: כג ושור ושה שרוע וקלוט
 נדבה תעשה אתו ולנדד לא ירצה: כד ומעוד
 וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו ליהוה ובארצכם
 לא תעשו: כה ומיד בין נכר לא תקריבו את לחם
 אלהיכם מפל אלה פי משחתם בהם מום פם לא
 ירצו לכם: ס כו וידבר יהוה אל משה לאמר:
 כז שור או כשב או עז פי יולד והיה שבעת ימים
 תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן
 אשה ליהוה: כח ושור או שה אתו ואת בנו לא
 תשחטו ביום אחד: כט וכי תזבחו זבח תודה
 ליהוה לרצונכם תזבחו: ל ביום ההוא יאכל לא תותירו ממנו עד בקר
 אני יהוה: לא ושמרתם מצותי ועשיתם אתם אני יהוה: לג ולא תחללו
 את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יהוה מקדשכם: לד המוציא
 אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה: ל ה וידבר
 יהוה אל משה לאמר: ב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי יהוה

1234567.n"m

1234567.n"m

רשי

או שבור. לא ה יהיה: חרוץ. רים אל עין שנקד או שנפגס וכן שפתו שנקדקה
 או נגמסה: יבלת. וזו"ה בלע"ו. גרב. מין חזיות וכן ילפת ולשון ילפת כמו ילפת
 שנשון שחמה בו עד יום מיתה שזון לה רפואה: לא תקריבו. שלש פעמים להזהיר
 על הקדשקן ועל שחיטתו ועל זיקת דמן: ואשה לא תתנו. אזהרה הקטרות:
 (כג) שרוע. אחר גדול מהנינו: קלוט. פרסותיו ע קלוטות: נדבה תעשה
 אותו. נדבק הנית: ולנדד. למנוח: לא ירצה. אי זה הקדש בל לנדוט ו ה
 אומר זה הקדש המנוח: (כד) ומעוד וכתות ונתוק וכרות. נכילים או ציד:
 מעוד. נתי מעטין ציד: בתות. כחוטים הם יותר ממעון: נתוק. מלושין ביד עד
 שנפסקו חוטים שחלויים בהן אכל נחוטם הם במין הפס וזכיתם לא נחלש:
 וכרות. כרותין ככלי ועודן נכית: ומעוד. מרגמו ודימרים זהו לשונו בחרמית לשון
 כמיהה: וכתות. מרגמו ודימרים כמו הנית הגדול רסיסים בקיעות דקות וכן קנה
 המרוסס: ובארצכם לא תעשו. דבר זה לפרס שום צהמה ומיה ואפילו טמאה לכן
 נאמר בחרבכם לנדוט כל אשר בחרבכם שאי אפשר לומר לא נטווו על הסרוס אלא
 בארץ שהי סרוס מוכח הנוף הוא וכל חובת הנוף נוהגת בין בארץ בין בחוזה לארץ:
 (כה) ומיד בין נכר. נכרי שהניא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא הקריבו לו
 ככל מום וזע"פ שלא נאסרו כעלי מומים לקרבן בני נח אלא"כ ממוסרי אבר זלח נוהגת
 בנמה ששקדות אכל על המזבח שנמשכן לא הקריבוה אכל ממימה מקבלו מהם לכן
 נאמר למעלה איש איש לנדוט את הנכרים שגודרים נדרים ונדבות כשראל:

עיקר שפתו חכמים
 ה כי שזר קח על הקדש לכ"ט ה לא יהיה: ע ר"ל שאין מקומם כפרות טהמה שהיה: פ הלא"ס פי שנינו נדבות הם לנד"ה ורוב נדרים הם למנוח. ולפי פשוטו לפי שנאמר אכל נדר לא ירעה זה לא
 שין רק נמוס: צ לרין מושעין לנדב הא"ל: ד כ"ט ה ואם האכל יאכל נ"י שמדבר בשלמים פסם האכלים לשני ימים. והכא מדרב בחזרה הנאכלת ליום ולילה: ה ר"ל ששונה
 וסודר בלבו אם המעשה. ואח"כ נעשים נחמסם שהמחשבה קודמת להטענה: ו ר"ל מי שרצה להטעין על הדת אל תשענו לו: א מאמר שמי ולא חתלו היע מודין. א"כ ל"ל ונקדשתי כי כלה זה הייתי
 אמר דולא חתלו קאי אקניג ר"ל שזר האדם אף מעבדות עוב: ב כלומר שהיו רגילין לנח לנדושים לרגל כ"ס ויעקרו ממקומם ויעשו לנדושים לאחר הנהל לא ירע לעלות עוד לשנה הבאה:

א ויקרא אל משה וידבר יהוה אליו מאהל

מועד לאמר: ב דבר אל בני ישראל ואמרת
אלהם אדם כי יקריב מכם קרבן ליהוה מן
הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את
קרבנכם: ג אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים
יקריבו אל פתח אהל מועד יקריב אתו לרצנו
לפני יהוה: ד וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו
לכפר עליו: ה ושחט את פני הבקר לפני יהוה
והקריבו בני אהרן הפהנים את הדם על המזבח סביב
אשר פתח אהל מועד: ו והפשיט את העלה ונתח אתה לנתחיה: ז ונתנו
בני אהרן הפהנים אש על המזבח וערכו עצים על האש: ח וערכו בני אהרן

א ויקרא למשה ומליל יי עמיה ממשפון
זמנא למימר: ב מליל עם בני ישראל
ותימר להון אנש ארי יקרב מבכו קרבנא
קדם יי מן בעירא מן תורי ומן ענא
תקרבון ית קרבנכון: ג אם עלתא קרבניה
מן תורי דבר שלים יקרבניה לתרע משפון
זמנא יקרב יתיה לרצנא ליה קדם יי:
ד ויקסמוף ידיה על ריש עלתא ויתרעי ליה
לכפרא עלוהי: ה ויבוס ית בר תורי קדם
יי ויקרבון בני אהרן קרבנא ית דמא
ויוקרו ית דמא על מדבקה סחור סחור די
בתרע משפון זמנא: ו וישלח ית עלתא
ויפליג יתה לאבדקה: ז ויתנון בני אהרן
בהנא אשקא על מדבקה ויסדרון אעיא על
אשקא: ח ויסדרון בני אהרן קרבנא ית

רש"י

הגזל הבהמה. יכול אף חיה בכלל. מ"ל נקר ולאן. מן הבהמה. ולא כולה
כ להוציא את הרובע ואת הנרבע: מן הבקר. להוציא את הנעבד: מן
הצאן. להוציא את המוקצה: ומן הצאן. להוציא את העגור מ שהמית. כשהוא
אומר למטה מן הענין מן הבקר שאין מ"ל להוציא את הטריפה: תקריבו. מלמד
ששנים ו מחנכים עולה בשמות: קרבנכם. מלמד שהיא גאה נדבח נכור היא
עולה קין המזבח הגאה מן ה המותרות: (ג) זכר. ולא נקבה כשהוא אומר זכר
למטה שאין מ"ל זכר ולא נומטוס ואולדוגינוס: תמים. בלא מום: אל פתח אהל
מועד. מטפל בהנאחו ע עד העזרה מהו אומר יקריב יקריב אפילו נתרעה עולת
ראובן בעולת שמעון יקריב כל אחד לשם מי שהוא וכן עולה בחולין ימכרו החולין
לזריע עולות וברי הן כולן עולות ומקרב כל אחד לשם מי שהוא יכול אפילו נתרעה
בפסולין פ או בשאינו מינו צ מ"ל יקריבו: קריב אורתו. מלמד שסופין אותו
יכול בעל כרחו מ"ל לרצנו הא כיצד סופין אותו עד שיאמר רוצה אני: צפני די
דבוק. אין סמיכה ק בצמה: (ד) עץ ראש העזרה. להביא עולת חובה לסמיכה
ולהביא עולת האלן: העזרה. פתח ר לעולת העוף: ונרצה לו. על מה הוא מרצה
לו א"ח על כרימות ומימות ב"ד או מימה צדי שמים או מלקות הרי ענשן אמור הא
אינו מרצה אלל על עשה ועל לאו ש שמתק לעשה: (ה) ושחט והקריבו
הבהנים. מקבלה ואילך מלות כהונה למד על השמיטה שכמה צור: צפני
די. בעורה: והקריבו. ו ח קבלה שהיא הראשונה ומשמעה לשון הולכה למדע
שמינה (ס"א ששתייהן) צבני אהרן: בגי אהרן. יכול חללים מ"ל הכהנים: את הדם
וזרקו את הדם. מה מ"ל דם דם כי פנימים להביא את שנתערב צמינו או בשאינו
מינו א יכול אף בפסולין או בחטאות הפנימיות ב או בחטאות החנוניות א שאלו
למעלה ד והיא למטה מ"ל במקום אחר את דמו: וזרקו. עומד למטה ה וזרקו את
הכלי לכותל המזבח למטה מחוט הסיקרה כנגד הכוונה לכך נאמר סביב שיהא הדם
יעתן בדי רוחות המזבח או יכול יקפוט כמות מ"ל וזרקו ואי אפשר להקיף בזריקה אי
זרקו יכול בזריקה אחת מ"ל סביב הא כיצד נומן שמי ממנו: ו שהן די: אשר פתח
אהל מועד. ולא בומן שהוא מפורק: (ו) והפשיט את העזרה. מה מ"ל העולה
ו לרבות את כל העולות להפשט ונמוס: אותה צנתחיה. ולא נמסיה לנחמס:

(א) ויקרא אל משה. לכל דברות ולכל אמירות ולכל נזוים א קדמה קריאה
לשון חנה ב לשון שאלתי השרת משתמשין בו שנאמר וקרא זה אל זה אבל לנביאי
אומות העולם נגלה אליהם בלשון ערבי וטומאה שנאמר ויקר אליהם אל בלעם: ויקרא
אל משה. הקול הולך ומגיש לאזנו וכל ישראל לא שומעין יכול אף ו להסקקות
היתה קריאה מ"ל ידבר לדבור היתה קריאה ולא להסקקות ומה היו הסקקות משמעות
ד יתן ריוס למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין ק"ו להדיוט הולמד
מן ההדיוט: א"ל. למעט את אהרן רבי יהודה אומר י"ג דברות נאמרו בחזרה למשה
ולאהרן וכנגדן נאמרו י"ג א מיעוטין ללמדך שלא לאהרן נאמרו אלל למשה שיאמר
לאהרן ואלו הן י"ג מיעוטין לדבר אמו. מדבר אליו. וידבר אליו. וטעמי לך כולן
במורה פהנים. יכול שמעו את קול הקריאה (הרא"ס גורם ישמע את קול הדיבור וקאי
על אהרן) מ"ל קול לו קול אליו משה שומע ו וכל ישראל לא שמעו (מ"כ בשם הר"ן
שדיוקו דרש"י ממה שהביעה המייחדת הדבור מורגשת במבטא יומר מאלו היה כתוב
לו שגם כך טורה על יסוד הדיבור אבל אינו מורגש וכחז אליו שג"כ היא מינה המייחדת
הדיבור ואמנם מורגשת במבטא להורות יסוד יומר והוא שמשה שמע וכל ישראל לא
שמעו ודו"ק מלחתי: אמה"ל מועד. מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ
לאהל: ו יכול מפני שהקול נמוך מ"ל את הקול מהו הקול הוא הקול המתפרש במהלים
קול ה' נבח קול ה' צהר קול ה' צובר ארום א"כ למה נאמר מאלו מועד מלמד
שהיה הקול נפסק. כיולא בו וקול כנפי הכרוצים נשמע עד החצר החיצונה שיכון שמגיע
הקול נמוך מ"ל כקול אל שדי בדברו א"כ למה נאמר עד החצר החיצונה שיכון שמגיע
שם היה נפסק: אמה"ל מועד צאמר. יכול מכל הבית מ"ל מעל הכפרת יכול מעל
הכפרת כולה מ"ל מבין שני הכרוצים: א"אמר. לא ואמור להם דברי כנושין בגשילכס
הוא דבר עמי שכן מנינו שכל ל"ח עשה שהיו ישראל במדבר כמדרש שמימינו מן המרגלים
ואילך לא נתייחד הדבור עם משה שנאמר ויהי כאשר חמו כל אנשי המלחמה למות
וידבר ה' אלי נאמר אלי היה הדבור ד"א לא ואמור להן דברי והשיבני אם יקבלום
כמו שנאמר וישב משה את דבני העם וגו': (ב) אדם כי יקריב
מכם. כשיקריב. בקרבנות ח נדבח דבר הענין: אדם. למה נאמר ח מה אדם
הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו אף אדם לא תקריבו מן

עיקר שפתי חכמים

א קשה לרש"י ככל לשון מן ויקרא וידבר לכן פי' להקריאה היתה מקדש משום סיבה: ב כי מה שנאמר ב"א ויקרא לפני הדבור הוא צנין אכל לכל מקום שנאמר וידבר או לו שקדמה קריאה לנבוא:
ב כוונת צנין פרשה לפרשה: ד כוונת מאמר שלא היה דבור כפי' למה הספיק נבואים: ה ר"י לא קריב אלל מפרש דלא הולך שפ' למעט את אהרן כיון דלהלן לא נזכר רק כפי' דברות וכו': ו ר"ל דבפי' נשא
לאמר ישמע את הקול מדבר אליו דה"ל לכתוב מדבר לו וכחז אליו למעט דכל ישראל לא שמעו אפי' את קול הקריאה: ז כי לך נקמת אליו אל מחלה מועד ללמד שאלו כוונת דק למשה נשמע הקול. לפי שיהיה
באלו מועד: ח מדכתיב כי יקריב די ר"ל ויקריב הרי אינו מדבר אלל בקרבן נדבח: ט דה"ל למתנת המקריב קרבן לה' מן הבהמה וגו': י מין דמיה בכלל צממה: כ ר"ל ע"פ אחד או ע"פ העולם דע"פ
פדים כי שקילה הוא: ל ר"ל שהוקפה לעבודת כוכבים: מ ח ח הדם: נ לא דוקא שנים אפילו מאה: ס פ"י ממוחין שקלי הבהמה שמהה שבערה: ע פ"י יקריבתי שיהיה ויקריב קרוב עד העזרה. ומה דכתיב
שחי פעמים יקריב כל להורות לנו את נעמרתו: פ ענין רובע ורבע וכוילא: צ כי וקמך נדבש על לפניו שנאמר לפני ה': ד להעולה ימיה מין דכתיב למעלה עולה וכל לרבות. וה"ל
דהעולה כל למעט עולה שף: ש כתיב עולה לא תחזירו וכוילא: ח אשף משמעות של והקריבו הוא לשון הולכה. אך מר"א"ל הולך לך כשיקבל מלה. ויזכיר את למדע על
הקבלה וממלא משמעה גם הולכה משמעותה לשון הולכה: א"ל"ל דם עולה למעלה כדס עולה משמעות. ושחי חיש עולה בנאש: ב ר"ל שדמן טעון עולה על הפרזות וכל מומן הוה: ג ר"ל שדמן טעון על
מוזב החיון: ד שדמן סיקרה כל בלמעט העולם להביא בין דמים העינים למעלה ממנו. והם נחמח ונחמח ונחמח ונחמח. ובין שאלי הדמים שמיטין למטה ממנו: ה ר"ל בלך פתח למחשבת וכוילא דבלי' כפי' כפי'
עומד וזרק מן היכל למחל הכהנים למטה מחוט הסיקרה (ט'): ו שזרק כוונה המזבח כקמן מוכרזים נחמח ונבגדו כאללסון כקמן מערביה דרומיה. והדם מתפשט לכחי הרומות. והיו כקמן ג"ס יעומת והוא כפי' כפי'
פשוטו שלט. וממלא שכחי מחמח הללו. נראה הדם על ארבע רוחות המזבח והיו שנאמר קמ: ז להעולה מיותר דלא בעולה קאי והל"ל והששעוה וכל לרבות כל העולות להפשט ונמוס:

בעזהש"ח

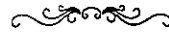
ספר

יד שלום

על התורה

חלק ראשון

בראשית - שמות

הידושים וביאורים, על פרשיות השבוע נאמרים
אשר תנני ה' בחמלת ה' עלי בזכות אבותי נבנ"מ ול"ה

ישכר דוב פריעדמאן

שנת תשס"ד לפ"ק

וירא

76

וירא אליו ה' באלני ממרא, פירש"י הוא שנתן לו ענה על המילה לפיכך נגלה עליו בחלקו. ומקור הדברים במדרש תנחומא בפרשתן (ס"ג) שלשה אוהבים היו לו לאברהם, ענר אשכול וממרא, וכיון שאמר לו הקב"ה שימול, הלך לקחת מהם ענה, הלך אצל ענר, אמר לו כך וכך אמר לי הקב"ה, אמר לו ענר, בעל מוס רוצה אהה לעשותך שיהיו קרוביהן של המלכים שהרגת באין והורגין אותך ואין אהה יכול לברוח מפניהם, הניחו והלך אצל אשכול, אמר לו כך וכך אמר לי הקב"ה, אמר לו אשכול, אהה זקן אם תמול יצא ממך דם הרבה ולא תוכל לסבול ותמות, הניחו והלך אצל ממרא, אמר לו כך וכך אמר לי הקב"ה, מה תיעצני, אמר לו ממרא בדבר הזה אהה מבקש ענה, הלא הוא שהצילך מכבשן האש ועשה לך כל הנסים והצילך מיד המלכים, עשה כמלתו, אמר הקב"ה אהה נחת ענה שימול, איני נגלה אליו אלא בתחומך.

וחקשו בעלי המוספות, איך יתכן שאדם גדול ונדיק כאברהם שנתנסה בעשרה נסיונות ועמד בכולם, ישאל ענה על המילה שצוהו הקב"ה, גם יש לתמוה על ענר ואשכול בעלי ברית אברהם אשר חז"ל העידו (ב"ר פנ"ח ס"ד) שצדיקים היו, איך יעוזהו שלא לקיים מצות ה'. גם יש להבין מה זה מדה כנגד מדה שנגלה עליו בחלקו של ממרא.

ויבואר על פי מה דאיתא בגמרא (בבא בתרא טו:) רבי שמעון בן יוחאי אומר, מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא.

וכתב המהרש"א ז"ל בחידושי אגדות ויש מקשים למה לא היה אברהם מתרפא באבן טוב זה כשנחלה מן המילה, ונראה דאע"ג דניתן רשות לאדם להתרפאות, אצל הוא ממדת התמימות לא לרפאות את עצמו, רק לבקש רחמי שמים ויבטח בשם ה' וישען באלוהיו שהוא רופא כל בשר, ע"כ.

ומעתה יש לומר שעל זה היה אברהם אבינו מסתפק ושואל, לא מפני שנסתפק חלילה אם לקיים מצות ה', אלא שהיה מסופק אם לרפאות עצמו אחר המילה במרגלית התלויה על צוארו, או לא כי אין זה ממדת התמימות וה' אמר לו והיה תמים ויבקש רחמי שמים וה' ירפאהו, ועל זה יעוזהו ענר ואשכול שתיכף אחר המילה ירפא עצמו על ידי המרגלית טובה, ואמר לו ענר שבעל מוס רוצה אהה לעשותך שיהיו קרוביהן של המלכים שהרגת באין והורגין אותך ואין אהה יכול לברוח מפניהם, ולזה אמר לו שירפא עצמו תיכף אחר המילה, וכן אמר לו אשכול אהה זקן אם תמול יצא ממך דם הרבה ולא תוכל לסבול ותמות, ולזה ירפא עצמו על ידי המרגלית טובה, אצל ממרא הוא שנתן לו ענה שלא יעז לו על ענש המילה רק אודות המילה שלא ירפא עצמו על ידי פעולת עצמו, ואמר לו הלא הוא שהצילך מכבשן האש ועשה לך כל הנסים והצילך מיד המלכים, על כן תבקש ממנו רחמים והוא ירפא לך כי הוא רופא כל בשר.

ולפי זה יתבאר שנגלה הקב"ה עליו בחלקו של ממרא מדה כנגד מדה, דאיתא בגמרא

(מדרים לט:) אמר רבי את החולה נוטל אחד ז"ל כתב וירא אליו תמא צרבי חנינא, י הקב"ה ושאל בשלונ עצמו צא לרפאותו החולה נוטל אחד מ וכמה שיכול הקב"י בחלקו של ממרא כ שום פעולה מעצמ מאת ה' והוא ירפ לבקרו ולרפאותו, ממרא הוא שנתן לו עליו בחלקו.

וירא אליו ה' באלו על מה שא וירא ה' אל אברהם (ב) והוא יושב פתח אס יש וצ"ב הלשון עובר ו (ג) במדרש רבה פתח וצריך ביאור.

ואפשר לומר על אלעזר (ט) רש"י ז"ל הוא שנת הקושיא איך יתכן ענה על המילה שז על המילה דהול"ל אך יש לומר כי צ ענש המילה, רק ה פורע שבזה יהיה ה

לו ענה ע"ל המילה שיעשה באופן שיהיה העטרה מגולה וזה נעשה ע"י הפריעה, ולכך כיון שנתן לו ענה לגלו"ת העטרה שהיא מצות השי"ת וזה שנגל"ה עליו בחלקו מדה כנגד מדה, עכ"ל.

ואפשר להרחיב הדיבור על פי מה שכתב בישמח משה (פי' יח) על מה שחקנו חז"ל בחפילה (ומקורו במה דבי אליהו רבא פכ"א) לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, כי בסתר דבר קל הוא להיות עבודתו זך בלי סיגים ממשצות התפארות ושבח בני אדם, אבל בפרסום ובגלוי צריך קהל רב הוא דבר קשה מאד, ועל אופן זה היא חייב עבודה שלא ישקוט ולא ימות מעבודתו הן כשהוא בסתר לבדו ואין איש אמו, והן כשהוא בגלוי צריך רצון עס, וכך דרכה של תורה כל מה שיכול להיות בהנע ולא יחודע לבני אדם עושה בהנע, כאמור (מ"ה ו' ט) והנע לכת עם אלהיך, אבל במה שלא יוכל להסתיר לא ימנע מהטוב משום זה, רק ידבק באהבתו ויכריח עצמו להיות גם בגלוי כוונתו זכה לשמים, וכן מחוייבים אנחנו ללמוד תורה ברבים ולקדש שמו ברבים, וזה כוונת הכתוב (ויקרא כב' ז') ונקדשתי צורך בני ישראל ודרשו חז"ל (ברכות כ"א:) כל דבר שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה, עכ"ל.

והנה אצרהם אבינו הרי היה עניו מאד כמ"ש ואנכי עפר ואפר, ואם כן היה חושש מלעשות עבודתו בפירסום ובגלוי צורך קהל רב, כי דבר קשה הוא לעשותו בלי שום פניה, ולזה הלך להתייעץ עם ממרא כדת מה לעשות, ואמר לו ממרא שחלילה להפסיק מעבודתו לפרסום שמו ית' ברבים, ולא ימנע הטוב משום זה רק ידבק באהבתו ויכריח עצמו להיות בגלוי כוונתו זכה לשמים, שיחשוב בעצמו כאילו הוא עומד בעצמו ואין אחר אמו, וזהו הענין שנתן לו ממרא

(מרים לט:) אמר רבי אחא בר חנינא כל המצקר את החולה נוטל אחד מששים בצערו, והנה רש"י ז"ל כתב וירא אליו לצקר את החולה, אמר רבי חמא ברבי חנינא, יום שלישי למילתו היה, וצא הקב"ה ושאל בשלומו. ולדרכינו יש לומר שצוה עצמו צא לרפאותו מצערו כי כל המצקר את החולה נוטל אחד מששים בצערו, ועל אחת כמה וכמה שיכול הקב"ה לרפאותו, ולזה צא דוקא בחלקו של ממרא כי הוא שיעץ לו שלא לעשות שום פעולה מעצמו כדי לרפאותו רק לבקש מאת ה' והוא ירפאהו ולזה צא הקב"ה אליו לבקרו ולרפאותו, וזה שהמשיך רש"י באלני ממרא הוא שנתן לו ענה על המילה ולכך נגלה עליו בחלקו.

*

וירא אליו ה' באלוני ממרא, דקדקו המפרשים על מה שאמר הכתוב וירא אליו ולא וירא ה' אל אברם כמו בכל מקום.

והוא יושב פתח האוהל, פירש"י ז"ל לראות אם יש עובר ושם ויכניסם בביתו. וז"ל הלשון עובר ושם.

במדרש רבה (פמ"ח ס"ח) פתח האוהל, פתח טוב פתחת לעוברים ושבים. וצריך ביאור.

ואפשר לומר על פי מה שכתב ק"י במשמרת אלעזר (ששון ויקר אוח מ"א) לפרש דברי רש"י ז"ל הוא שנתן לו ענה על המילה, וידוע הקושיא איך יתכן שאדם גדול כאברהם ישאל ענה על המילה שזוהו הקב"ה, גם ז"ל הלשון על המילה דהול"ל הוא שנתן לו ענה למו"ל, אך יש לומר כי באמת לא שאל לו ענה על ענס המילה, רק התייעץ עם ממרא אם יהיה פורע שבו יהיה המילה מהודרת, וממרא נתן

ז"ל
זה
זאת
זאת
ז"ל
כל
זינו
ופק
יפק
ויה
וה'
וה'
אמר
אמר
יהיו
ומתן
לו
לו
רבה
ידי
ענה
שלא
שלא
הלא
ס'ס
ומים
ו של
מרא

ענה על המילה לגלות העטרה שהיא מצות השי"ת היינו לעשותם בגלוי וצפרסוס כדי לקדש שמו ברבים, וידמה בעיניו כאילו הוא בעצמו.

ויתבן לומר דהפסוק בא לרמוז זה באומרו וירא אליו, דאליו בא למעט כמ"ש רש"י (ר"פ ויקרא) אליו למעט את אהרן. ולדרכיו בא הכתוב למעט שאברהם אבינו היה עובד עבודתו בתוך רבים כאילו היה עובד בסתר ביחידות, היינו שהיה חושב כאילו הוא עומד לעצמו ואין איש איתו, ועל כן לא היה צו שום פניה לגאות וכדו', ולפיכך בא ממנו על שכוונתו שנגל"ה עליו בחלקו מדה כנגד מדה, שהוא למד ענין זה לעשות המצוות בהתגלות לעין כל בלי שום פניה והתפארות.

ועל זה דרש המדרש פתח טוב פתחת לעובדים ושבים, היינו ללדיקים כאלו שעובדים ושבים בחזות ללמוד תורה ברבים ולקדש את שמו ברבים, להם פתח פתח טוב שיוכלו לעבוד עבודה תמה בלי פנייה שידמו בעיניהם כאילו אין איש איתו, ולא יפסיקו מעבודתם מחשש זה, וזה שכתב רש"י והוא יושב פתח האוהל לראות אם יש עובר ושב, פי' לדיק כזה שהוא עובר ושב בין אנשים ועבודתו בגלוי וקשה לו לעבוד את ה' בלי פניה, להכניסם לביתו היינו ללמוד להם עבודה כזו שאף כשהם בין אנשים ידמו בעיניהם כאילו הם צניחם בעצמם ואין איש איתם.

★

76 וירא אליו ה', פירש"י ז"ל לבקר את החולה, אמר רבי חמא ברבי חנינא, יום שלישי למילתו היה ובא הקב"ה ושאל בשלומי. ויש לדקדק מהו הלשון ושאל בשלומי.

וי"ל על פי מה שכתב בייטב לב (פ' תרומה) בשם המפרשים טעם מצות מילה, שזה

מורה כי אב אחד לכולנו ונחנו עמו חמוס בחותמו ונריך שיהא צנינו אחדות ושלום, ע"כ. וזה שאמר שבה הקב"ה ושאל בשלומי היינו אם הוא באחדות ושלום כי זה היא עיקר תכליתה של מצות מילה.

L

★

וירא אליו ה' באלני ממנו והוא יושב פתח האוהל, איחא במדרש רבה (פמ"ח ס"ו), ה"ד (ישעיה לג טו) הולך לדקות וגו' הוא ממרומים ישכון, הולך לדקות זה אברהם שנאמר ושמרו דרך ה' לעשות דקה ומשפט, הוא ממרומים ישכון, ר"י בר רבי סימון בשם רבי חנין בשם רבי יוחנן אמר, העלה אותו למעלה מכיפת הרקיע, הדא דהוא א"ל הבט נא השמימה אינו שייך לומר הבט אלא מלמעלה למטה, ונריך ביאור להצין השייכות זה לזה.

ב) עוד במדרש (ס"ח ס"ח) פתח האהל, פתח טוב פתחת לגרים. וז"ל הכוונה איזה פתח לגרים פתח אברהם דייקא.

והגרא"ה עפימ"ש בייטב לב (פ' פנחס) לפרש הכתוב (הלים קו ג) ויעמד פינחס ויפלל ותעזר המגפה, ותחשב לו לדקה לדור ודור עד עולם. דאיחא במד"ר (ס"פ בראשית) מנינו שהקב"ה עושה חסד עם האחרונים בזכות ראשונים, מנין שעושה חסד עם הראשונים בזכות אחרונים, שנאמר ונח מלא חן בעיני ה' באיזה זכות בזכות תולדותיו שנאמר אלה תולדות נח, וכן מנינו באברהם שנאמר (ישעיה כט כג) כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, ודרשו חז"ל (ב"ר פס"ג ס"ג) יעקב פדה את אברהם, וזה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל ואמרו חז"ל (סנהדרין מד.) מלמד שעשה פלילות עם קונו ר"ל שהתווכח עמו שיעמוד לישראל זכות

תולדותיהן הט (בבא בתרא טו) מצטרפת להם שהקב"ה זורו מעלה עליו כ וסנה, ומחשב ובפירותיו וב הקרן והפירות פנחס ויפלל להקב"ה שרו שמחשב מה ופ"פ, כמו כן תולדותיהן ו שבכותן ינאלו

ובזה נראה הקב"ה אשר יצוה את ה' לעשות כד הקב"ה חישב שדרשו חז"ל אברהם שבס ידעתיו כפיר אשר יצוה את דרך ה', לעשות דקה הקב"ה שעושה יכול להרויח עולם, כמו העתידים לזכ

וזה שדרש ו כמ"ש ומשפט, ר"ל פירי פירותיו לו גם תולדו

29

קטאי שלותא על ודנותא: יט לא ייבי יי
 למשפק ליה ארי קבן יתקף ורגזא דיי
 וקמתה בגברא ההוא ונדקקוניה פיה כל
 לויא דקתיבין בספרא תרין וימחי יי נת
 שמיא מתחות שמיא: כ ונדקשניה יי
 לבישא מפל שבטיא דישראל קבל לויי
 קזמא דקתיבין בספרא דאורייתא תרין:
 כא וימר דרא בתראה בגיבון די קומון
 מבתריבון ובר עממין דייטי מארעא דחיקא
 וקזון נת מתתא דארעא הדיא ונת מרעקא
 די אמרע יי פה: כב גפרתא ומלקא יקירת
 כל ארעה לא תורע ולא תצמח ולא יסק
 פה כל עסקא כמהפכתא דסדם ועמרה
 אדמה וצבויים די תפך יי פרגזיה וקתמחיה:
 כג וימרוון כל עממא על מה עבד יי קדין
 לארעא תרא מא תקוף ריגזא רבא תרין:
 כד וימרוון על דשקרו נת קזמא דיי אלקא
 דאקתהון הגזר עמרון באפיקותה וקתון
 מארעא דמצרים: כה ואזלו ופלחו לטעות
 עממא וסגידו להון דקלן די לא ודעגון
 ולא אוטיבא להון: כו ותקף ריגזא דיי
 בארעא הדיא לאתתאה עלה נת כל לויי
 דקתיבין בספרא תרין: כז וטלטלגון יי
 מעל ארעהון קרגו וקתמא וקתוף רבו
 ואגלגון לארעא אחר קיזמא תרין:
 כח דמשמרון קדם יי אלקהא ודמגלון לנא
 אצור התכונה

שְׁלוֹם יְהוָה לִי כִּי בְשֵׁרְרוֹת לְבִי אֵלֶּךְ לְמַעַן סְפוֹת
 הָרוּה אֶת־הַצִּמְאָה: יט לֹא־יֵאבֶה יְהוָה סֶלַח לוֹ כִּי
 אִזְ יַעֲשֶׂן אַף־יְהוָה וּקְנֵאתוּ בְּאִישׁ הַהוּא וּרְבִצָה בּוֹ
 כָּל־הָאֱלֹהִים הַפְּתוּכָה בַּסֶּפֶר הַזֶּה וּמַחֲהָ יְהוָה
 אֶת־שִׁמּוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: כ וְהִבְדִּילוּ יְהוָה לְרַעְיָה
 מִכָּל־שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֵל אֱלוֹת הַפְּתוּכָה
 בַּסֶּפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: כא וְאָמַר הַדּוֹר הָאֲחֵרוֹן
 בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכַרְוּ אֲשֶׁר יָבֹא
 מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מִפְּוֹת הָאָרֶץ הַהוּא
 וְאֶת־תַּחֲלָאִיהָ אֲשֶׁר־חָלָהּ יְהוָה בָּהּ: כב גַּפְרִית
 וְמֶלַח שֹׁרֶפֶת כָּל־אַרְצָהּ לֹא תוֹרַע וְלֹא תִצְמַח
 וְלֹא־יַעֲלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב כַּמֵּהֶפְכַת סָדָם וְעַמְרָה
 אֲדָמָה וְצִבּוִיִּים קָרִי וְצִבּוִיִּים אֲשֶׁר הִפְךָ יְהוָה בְּאִפּוֹ
 וּבַחֲמָתוֹ: כג וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה יְהוָה
 כִּכָּה לְאֶרֶץ הַזֹּאת מֶה חָרִי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה: כד וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עֲזָבוּ
 אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיָּאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם: כה וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר
 לֹא־יָדְעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם: כו וַיַּחַר־אֵף יְהוָה בְּאֶרֶץ הַהוּא לְהֵבִיא עָלֶיהָ
 אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַפְּתוּכָה בַּסֶּפֶר הַזֶּה: כז וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אֲדָמָתָם בְּאֵף
 וּבַחֲמָה וּבִקְצָף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַח אֶל־אֶרֶץ אַחֲרַת פְּיוֹם הַזֶּה: אכה הַנְּסִתְרֹת
 לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגַלֹּת לָנוּ וּלְבְנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה

נקמה מוסב על החורה, הנה לשון זכר מוסב על הספר וע"י פיוק הטעמים הן
 נחלקין לשתי לשונות. בפרשה הקללות העפחה נמוה תחת כספר והחורה הוא
 דבוקים זה לזה לכך אמר הוא וכאן העפחה נמוה תחת החורה נמלא ספר החורה
 דבוקים זה לזה לפיכך לשון זכר טפל אחרי שהלשון טפל על הספר: (כד) לא
 ידעום. לא ידעו צהם גזרות אלהות: ולא דקק דהם. לא נמס לתקט. ואונקלוס
 חרגס ולא אוטיבא להון לא העיבו להם שום טובה. ולשון לא חלק אותו אלוה שנחרו
 להם לא חלק להם שום נחלה ושום חלק: ויתשם ד'. כמרגומו וטלטלגון וכן הגי
 נותשם מעל אדמתם: (כה) הנסתרות ד'. אלהינו. ואם תאמרו מה גידעו
 לעשות אתה מעניש את הרבים על הרשעוה יחיד שנאמר פן יש כנס אים וגו'
 ואת"כ וראו את מכות הארץ הדיא והלא אין אדם יודע צמטמונוי של חבירו. אין
 אני מעניש אתם על הנסתרות שהן לה' אלהינו והוא יפרע מאותו יחיד אבל הנגלות

גבענעט האלטען) כמו והחגלה והספלו: בשרירות לבי אף. כמראה לני כמו
 אשורו ולא קרוב כלומר מה שלני רואה לעשות: צמען ספוט הרוד. לפי שאוסף
 לו פורענות על מה עשה עד הנה בשוגג והייתי מעביר עליהם וגורם עמה שארנס
 עם המור ז' וחסרע ממנו הכל וכן מ"ל דביל לאוספא ליה מעלי שלמה על דרומח
 שאוסף לו אני השגות על הדונות: הרוד. שוגג שהוא עושה כאלם שכור שהוא
 עושה שלא מדעה: צמארה. שהוא עושה מדעה וצמארה: (יט) יעשן אף ה'. ע"י
 כעם האוף מתחמם והעשן יולא מן האף. וכן עלה עשן צמפו ואע"פ שאין זו לפני
 המקום הכתוב משמע את האון כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך הארץ:
 וקנאתו. לשון חמה אנסרעמני"ע (חך ערהיעלען אין גראסקע אארען ויין) אחיות
 לביתת נקמה ו ואינו מעביר על המדה: (כ) הכתובה בספר התורה
 הזוה. ולמעלה הוא אומר גם כל חלי וכל מכה וגו' כספר החורה הוא. הוא לשון

עיקר שפתי חכמים

וזלפי טרופו טעות הוא המקור והולאתו הוא הסטה ולא מהולאת כללה וכמו פן תפסה: ז ע"י לעיל ריש פ' פינחס: י פ' מלכתי פן יש כנס אים משמע דאיש חלד יתעל ובעושה כחיי ורלו את מכות הארץ משמע דכל יושבי הארץ יעשו כשכיל:

36

הואת: **ס** (רביעי שני כשהן מחוברין) **ל** א והיה **כי-יבאו**
עליך כל-הדברים האלה הברכה והקללה אשר
נתתי לפניך והשבת אל-לבבך בכל-הגוים אשר
הדיחת יהוה אלהיך שמה: ב ושבת עד-יהוה
אלהיך ושמעת בקלו ככל אשר-אנכי מצוה היום
אתה ובניך בכל-לבבך ובכל-נפשך: ג ושב יהוה
אלהיך את-שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל-
העמים אשר הפיצה יהוה אלהיך שמה: ד אם-
יהיה נדחתך בקצה השמים משם יקבצך יהוה
אלהיך ומשם יקחה: ה והביאך יהוה אלהיך
אל-הארץ אשר-ירשו אבותיך וירשתה והיטבתך
והרבך מאבותיך: ו ומל יהוה אלהיך את-לבבך
ואת-לבב זרעך לאהבה את-יהוה אלהיך בכל-
לבבך ובכל-נפשך למען חייך: (חמישי שלישי כשהן
מחוברין) ז ונתן יהוה אלהיך את כל-האלות האלה
על-איביך ועל-שנאיך אשר רדפוה: ח ואתה
תשוב ושמעת בקול יהוה ועשית את-כל-מצותיו
אשר אנכי מצוה היום: ט והותירך יהוה אלהיך בכל א מעשה ידך בפרי
במנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטבה כי א ישוב יהוה לשוש עליך
לטוב כאשר-שש על-אבותיך: י כי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמור
מצותיו וחקתיו הכתובה בספר התורה הזה כי תשוב אל-יהוה אלהיך
בכל-לבבך ובכל-נפשך: ס (שישי) יא כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה
היום לא-נפלאת הוא ממך ולא-רחקה הוא: יב לא בשמים הוא לאמר
מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה: יג ולא-מעבר
לים הוא לאמר מי יעבר-לנו אל-עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה

ולקבא עד עלם למעבד ית כל פתגמי
 אוריתא קדא: א ויהי ארי יתחן עלך כל
 פתגמיא האלין ברכן וקטין די יתביית
 קדמך ויתוב ללבך בקל עממיא די אגלה
 יי אלקה לתמן: ב ויתוב לדלתא דיי
 אלקה ותקבל למימריה ככל די אגא מסקדה
 יומא דין את וקניך ככל לקה וקבל נפשך:
 ג ויתוב יי אלקה ית שבי גלותה וירחם
 עלך ויתוב ויקשנה מכל עממיא די
 יבדדך יי אלקה לתמן: ד אם זתי גלותה
 פסיפי שמיא מתמן וקשנה יי אלקה
 ומתמן וקרבך: ה וזעלך יי אלקה
 לארץא דיריתו אקתה ותרמה וישב לך
 ויסגך מאבקה: ו ויעדי יי אלקה ית
 טפשות לקה וית טפשות לקה דקניך
 למרחם ית יי אלקה ככל לבך ובכל נפשך
 גדיל חייך: ז ויתן יי אלקה ית כל לוטיא
 האלין על פעלי דקבה ועל סנאך די
 רדפוה: ח ואת תחוב ותקבל במימרא דיי
 ומעבד ית כל פקודיה די אגא מסקדה
 יומא דין: ט ויתרנך יי אלקה ככל עובדי
 ידך וקליא דמעך וקליא דקעירך וקאבא
 דארעך לטבא ארי יתוב יי למחדי עלך
 לטב קמא די חדי על אבקה: י ארי
 תקבל במימרא דיי אלקה למשר פקודיה
 וקמיה דכתיבין בסקרא דאוריתא הדין
 ארי תחוב קדם יי אלקה ככל לבך ובכל
 נפשך: יא ארי פסקותא קדא די אגא
 מסקדה יומא דין לא מפרשא היא מנה
 ולא רחיקא היא: יב לא בשמיא היא
 למימר מן יסק לנא לשמיא ויסבה לנא
 וישמענא זתה ונעבדה: יג ולא מעברא

לנו ולבנינו לצער הרע מקרבנו ואם לא נעשה דין כהם יענשו את הרבים. נקוד על
 לנו ולבנינו לרעות שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן משקבלו
 עליהם את השבועה כהר גבוהים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה: (ג) ושב די
 אלדיך את שבותך. היה לו לכחוש וסביב את שבוך רבויהו למרו מכלן כניכול
 שהשכינה שרייה עם ישראל כרת גלומם וכנגאלין הכמי גאולה לעמנו שהוא ישוב
 עמהם. ועוד י"ל שגדול יום קצון גליות וקושי כאלו הוא עמנו כרץ להיות אוחו
 כדיו ממש איש מתקומו כענין שנאמר ואחס תלקטו לאחד אחד בני ישראל.
 ואף בגליות שאר האומות מלינו כן וטבתי את שבות בני עמון: (יא) לא נפלאת
 הוא ממך. לא מכוסה היא ממך כמו שנאמר כי יפלא ארי ימתי ומרד פלאים
 ומרד נמטמויות מכוסה ומצושה בעמון: (יב) לא בשמים הוא. שאלו היתה

32

טובד צפוס'ז אה ספ'ית פי נסיונות וביחודים פי' יסגל רצבה נחר לספ'י.
 וכנודע משער סגולות להארחיל סגנו' להרחי' זיל כי פי סתגרות
 הקליפות בדורות האלו מסגלים יותר בחורס ועצודס בזמן מה יותר מאשר
 פשו הראשונים צמס פנים (אם כי הראשונים היו גדולים יותר צמס
 נשמתם כמאחזיל אם הראשונים כמלאכים וכו'. ופי' בדבריו דר'ה
 מהדורא תליחאי לוח פ'צ) חכו פנין סליכיה שנקרא משינו צפוס'ז
 פי' הנסיונות והצחירס האלים וכוצים אה לך סס א סניגוד כנ"ל משאי'כ
 מי ספוא "עומדי צפוס'צ ואין לו ולס'ר וניגוד וכו' כמו כמלאכים
 הפומדים שאין להם בחירה כלל חיש כל השונס הלכ'יה (בחי' סליכיה
 כנ"ל) שגא' סליכ'יה פוליס לו (צפוס'ז כחי) ודממוך לי סחחלה ספ'ים
 מאימחי קורין אה פמי' (צמס'י צפוס'ז) צערב'ין (ספוא פוס'ז סחשך
 צחי' פרביח והפרוטה ספ'יל וגודל סנסיונות ועומדים צחירה וכשחכס
 לכנס אה סדרך למוצס נקרא סליכ'יה סלכ'יה) כנ"ל:

7 ← **יא. אעתיק קנת ממי' לידיו סחרי' וכו' כ"י. פי' פנין בחי' סלנפ**
 לכה סטוסים כמס ספ'דיקים סלדמורי'ס מפולין סברוס'יה
 סנס פי' צדבריו צדברי חורס (מסי'ק לוח סי') וצדרך משל כמרץ סס.
 כי לולא זלח לא מללנו ידיו ורגליו צביסמ'ד וכו' כולו מוקשס מלוד
 איך ידחו כמס כחוצים צחסלים צמקסלות אצרך סי'. או וצחוך רביס
 אסללנו. ואגדלנו צסיר וגו' וכנס וכנס צכל סכחוצים כמורים על שצח
 סעצודס להסי' צפרסוס רצ ואיך ידחוס צסציל סיפאל דקרא אי צמיכס
 אשר סוחר לכאורס מר'י' לסופי כי פסוח משפט (סי'נו כפי'ן אכצת
 לך וחסנא רפס ללחוס מלחמות סי' ולספוט צוס) ואכצת חסד (לפסוח
 ולגמול סס זולחו) אינו סלנפ לכה. וצפ'י ספ'רוש צוס כמו סביארנו
 צחיבורנו דברי חורס (מסי'ק לוח סי') סס כי רק סמותר ממי' סלפסר
 לסמין צרמ' וכונס כל סכסר להלני' ומלני'פין כמותו ספ'ר כי פי'ן
 סעוצדים ססי' צגלו לא יחשבו עוד סו'ס עוד צכנס חוכו פנימס ופי'ן
 וכלו סמסוויר להניחו צנינע' סלל ירגישו סי' פכצדי רשי'ו. וכפי'ן מי'ס
 צסס ססי'ק זי'פ צפל. צלר מיס חייס. סצומר צסירי (ססירויס סל) זמרס
 סי'נו מס סאי אפסר עוד להלני' צחוך לבו ואצרו ופי'ן מוכרס לסורר
 ולזמר כמו ססירויס אלו סעוצדים על סכלו סנחמלא כצר על. כל גדו'ו.
 ולא יכול עוד להחאפק ולהחויק צפנימיו צוס צוחר ססי' פכ"ד סקדוס
 סכ'ל ומזס גי'כ נרלס מפלת סעוצד צסירי זמרס כנ"ל ולא צכנס לכה
 צלצד וצפ'י'כ כדבריו סכ'ל (צדי'ה מסי'ק) ויס עוד להאריך צוס. וכצר
 נודס מי'ס צסס הארחיל פסי'כ סכלת סי' ידצר פי (כי ססי' סלל סוא
 יודס מהצצו'ה ולמס צריכין לסחמלל ולצרך צסס סוא רק כדי) ויצרך על
 צצ'ר סס קדשו לפולס ועד (סיהסורדו גם אחרים סי'נו כל צצ'ר צלמור
 סכלת סי' ויחפוררו גם סס להדות צקל רצ) ופי' סלנפ לכה או אפסר
 זס וצמו'ן. [ופי' דבריו צחמסס מלמרות צמלמר סלקומות לוח מ'ד].
 וכצ'ר

33

← **דברי** שמטנו בשם קדוש אי' מדבר ז"ע ומוצא בכת"יך שם שלמס פסיח
 לאחזמר הקדוש ז"ע מפסיק פסי' הכסחרוח (מי שטובד להשיי
 בדרך נסתר וסלנט לבת. הוא מפלס) לה' חלקינו (שיוכלו פ"י לחסר
 מפניוח וגלוח אמנס) וסנגלות (מי שטובד להשיי בדרך נגלס הוא מפלס
 וחסר) לנו ולבנינו (שפ"י יסיו בניו יראי ה' ולומדי תורתו כאשר רואים
 מנסג חציסס כן יטשו צניסס) עד פולס לפשות חת כל דברי החורס
 סחח (משח"כ מי שטובד צסלנט לבת לא יראו בניו ללמוד ממטשיו)
 כנוי פכ"ד סרל (וכבר מוצא מזה גם בס' חפארת צניס פסיח לאחזמר
 הקדוש ז"ע) וכו' סמפלס דרך ספצודס סנגלס לנו ולבנינו עד פולס לדורותיו
 כח'.

ואמרת חס ע"ד ססיס סנסדריי (כ"צ פ"ח) אי' חשי. כמאן קרינן
 רשיעא בר רשיעא חסי' לרשיעא בר לדיק כמאן כסאי חנא
 פ"י וכלחורס קסס למס נדון לכף חוב חת סחצ סלדיק שיס לו צניס
 רשעים ולקרזח גם סחצ בשם רשע סלל כחיב לא יומחו חצות על צניס
 ואלוי חינו טומס בקולו גם כי סוכיחו וייסרו. חולס סארתי צפסיי כבר
 חס בדרשותיו כי חס נדון לכף זכות חת סחצ ולומר כי הוא לדיק גם
 חס צניו רשעים סלל יצא מזה סירוס גדול לחוסיק צפרט בדור סחחרון
 חס צניסס חסר יקומו מחאריסס לא ימחו צסס. כיון שגס צאופן חס
 הוא נקרא לדיק [ובחמח סבל יפלה פיסס כי חיק ילטוק סחצ סחוא
 חיו חויב ולא יוכל למחוח צצנו סלל כבר סמשיל חס לאחזמר הקדוש
 ז"ע מפסיק (בעל שם שלמס כחיו) באי מדרשותיו כי חס יצא חליו
 סבן צחחק יד צאלמות ויקח מחמחחו או מחל"ד הקאספ שלו פשרת חלפס ר"כ
 ציד חקס או צודאי ימחס סחצ וירד עמו עד לחיוו לסכוחו נפס ולמחוח
 צכל כחו סאפסרות וכי סמירח חוסיק וסמונת סשיי חינו חסוב חללו כמו
 י' חלפס ר"כ עד שצוס הוא חומר סיולא מו סמוכיחו וחס לא יסמט לו
 כבר ילא י"ח. וסכמ"ל] פ"כ ספיר סוכיר רב חשי שטובד יוסר לקרזח סחצ
 (על סבניס סרשעים) ג"כ צחור רשע (חס כי סחצ מחנסג עוד בדרך
 לדיק) למען יסמפו וייראו סחחרים למחוח ציד צניסס צמסיי כח' וסי
 יעזרינו צצ"ח ופ"י לקינן חו"ע ל"ל

יב. בש"ם כריחוח (דף ע"ז פ"ח) צמחניי אי' פקיבא סאלחי חת
 ר' גמליאל וחת ר' יוסעפ צאיטליס של סימחוס ססלכו
 ליקח צסמס למשחס צנו של ר' גמליאל סצא על חוחו ועל חוחו חציו
 וכי כ"י. וכי חחוס' צדיס ססלכו ליקח צסמס למשחס וכי לסודיע סצחן
 סלמפיי ססיו סרודין סיו פוסקין בדברי חורס פכ"ל חחוס'. ויל חס כי
 קסס לכחי צסלמח ר' גמליאל סכלך ליקח צסמס למשחס צנו עליו סי
 מוסל סדבר לסחיא חת צנו וכדאמרי' צפ"ק דקידושין דאף לסחיאו חסס
 סחצ מחוייב וממילא סי' ל"ל סכנס דרסס לסטודת סגשואין סיצאו כל
 סחכמיס וע"כ סוחר לו לבטל חורס סנחצמלס פ"י צפ"כ צסליכחו בדרך
 לאימלח